

2019 tél

MADÁRTÁVLAT

■ MADÁRGYŰRÜZÉS

4 A szegedi Fehér-tavi Ornitológiai Tábor

4

■ FAUNISZTIKA

8 Szórványosan fészkelő énekesmadarak a Visegrádi-hegységben IV.

14

■ MADÁRTAN

10 Költésparazitizmus III. – Idegen tojások a fészkekben

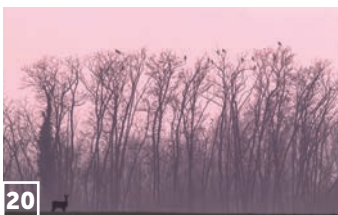
26

35

14 Csökkenő parlagigalamb-állomány?

18 A Debrecenben telelő vetési varjak állományának vizsgálata

20

38

■ MONITORING

20 Vörös kányák téli csoportosulása Magyarországon

22

■ MADÁRBARÁT KERT

22 Molnárfecskék költésének segítése II.

42

■ HÍREK

26 MME-hírek: 2019. július–szeptember

■ MADÁRGYŰRÜZÉS

32 Érdekes madármegkerülések

■ FAUNISZTIKA

35 Érdekes madármegfigyelések

■ MADÁRTANI TÁJÉKOZTATÓ

38 Érdekes madárfészkelések

■ MEGEMLÉKEZÉS

41 Száz éve született Udvardy Miklós ornitológus és biogeográfus

■ BIRDLIFE

42 Szlovén Madárvédelmi Egyesület (DOPPS)

43 Csipogó

■ MADÁRTÁVLAT – madártani és természetvédelmi folyóirat

XXVI. évf. 4. szám, ár: 890 Ft (MME-tagoknak térítésmentes)

KIADJA: Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) közhasznú társadalmi szervezet „A madárbarát Magyarorszáért!”

1121 Budapest, Költő utca 21., Tel.: (06-1) 275-6247 · Fax: (06-1) 275-6267 · www.mme.hu

FŐSZERKESZTŐ: Orbán Zoltán

ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ: Schmidt Egon 1994–1995

KORÁBBI FŐSZERKESZTŐK: Péchy Tamás 1996–2004, Ujhelyi Péter 2004–2011, 2013–2018, Orbán Zoltán 2012

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG: Bodnár Katalin, Halmos Gergő, Haraszthy László, Orbán Zoltán, Vásony Petra

NYELVI KORREKTOR: Szűcs Katalin

TERVEZÉS, NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS: Kitaibel Bt.

SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR: Bányai Lászlóné

TERJESZTÉS: Harangi István

FELELŐS KIADÓ: Halmos Gergő MME ügyvezető igazgató

NYOMTATÁS ÉS KÖTÉS: Korrekt Nyomdaipari Kft.

FELELŐS VEZETŐ: Barkó Imre ügyvezető igazgató

ISSN 1217-7156

A címlapon: meggyvágó (Fotó: Szabó Zsolt – birdphotography.hu)

Köszönjük a birdphotography.hu madár- és természetfotókkal nyújtott segítségét!

Csonttollú (Fotó: Hollósi Zoltán – birdphotography.hu)

HIDEGET-MELEGET

Amikor ez a lap a kedves olvasó kezébe kerül, már november és december fordulója lesz a tél. Nem tudhatom, hogy éppen szokatlanul meleg vagy szokatlanul hideg lesz-e. Egy biztos, vagy arra lesz jó, hogy a klímaváltozás szkeptikusai azt mondassák, hogy lám, lám, mit nekünk

klímaváltozás, ilyen hideg nem volt évek óta, vagy arra, hogy a klímaváltozás miatt aggódók mondassák, hogy látjátok, már nincs is tél, ideje összekapnunk magunkat, és tenni valamit. Az ember nehezen bújjik ki a bőrből, és nehezen tud elvonatkoztatni attól, amit éppen érzékel. Ha fázik, melengető napsütésre vágyik, ha melege van, akkor pedig hűsítő szellőre. Ugyanez igaz a biológiai sokféleséggel és a madarakkal kapcsolatos tapasztalatainkra is. Ha valamiből a saját környezetünkben keveset látunk, nem hisszük el, hogy egyébként nincs gond azzal kapcsolatban, ugyanúgy, ha sokat látunk egy fajból, nem hisszük el, hogy komoly probléma van, és az adott faj bizony a kihalás szélére sodródott.

A globalizáció kedvezőtlen és kedvező hatásaival együtt mindennapjaink részévé vált, így már nem bújhatunk ezen érvek mögé. Pillanatok alatt hozzájuthatunk olyan hiteles információkhoz, amelyekből kiderül, hogy hiába fázom, a világ átlaghőmérséklete eszméletlen sebességgel növekszik, hiába látok a környezetemben esetleg szokatlanul sok madarat, a biológiai sokféleség borzasztó sebességgel csökken. Akik ezt ki merik mondani, legyenek tudósok, „zöldek”, természetvédők vagy az utóbbi időben új erőre kapó ifjúsági mozgalmak, kapnak hideget-meleget. A tudósokról lehet azt mondani, hogy „le vannak fizetve”, a természetvédőkről, hogy a „megélhetésükért aggódnak”, a fiatalokról pedig, hogy „tudatlanok, és csak kiabálni bírnak”. Lehet azt mondani, hogy „nem mi tehetünk róla, hanem mások, változtassanak ők”. Persze ez mit sem változtat a makacs tényeken, és így vagy úgy, de ezek a kérdések a napi közbeszéd részévé váltak, még ha néha kicsit a tényeket torzítva is, vagy éppen mindent tagadva, de mindenki beszél róla.

Azt gondolom, hogy ez önmagában is fontos eredmény, de természetesen még semmire se elég. Mi, természetvédők ismerjük a tényeket, és tudjuk, hogy ha nem teszünk drasztikus lépéseket társadalmunk és gazdaságunk átalakítása irányába, akkor reményünk sincs arra, hogy ezeket a trendeket megváltoztassuk. Itt az idő, hogy a legmagasabb szintű döntéshozók lépjenek, ők kapjanak hideget-meleget, ha nem tesznek megfelelő lépéseket. Remélem, hogy minél többen szólalunk fel a legkülönbözőbb csoportokból ezért, lépünk ki a komfortzónánkból, és vagyunk hajlandók a teljes képet nézni, és így a kérdés véglegesen megkerülhetlenné válik. Remélem, mert kapjunk akár hideget vagy meleget, de lépünk kell!

Halmos Gergő
ügyvezető igazgató

MADÁRGYŰRÜZŐ ÁLLOMÁSOK MAGYARORSZÁGON IV.

A SZEGEDI FEHÉR-TAVI ORNITOLÓGIAI TÁBOR (FOT)

MADÁRGYŰRÜZŐ ÁLLOMÁSA

[ALAPÍTVÁ: 1988]

Az MME által folytatott rendszeres, projektközpontú madárgyűrűzések már 1988-ban elindultak a területen, de 1996 óta folyik a munka a szegedi Fehér-tó XIII-as tóegysége mellett elhelyezkedő, állami tulajdonban lévő ingatlanban, amit az MME Csongrád Megyei Helyi Csoportja bérel a kezelő Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóságtól.

A SZEGEDI FEHÉR-TÓ

Napjainkban a szegedi Fehér-tó egy mesterséges halastórendszer, ami Csongrád megye déli részén, Szegedtől mintegy kilenc kilométerre, északnyugatra terül el 13 km²-en. A tavak környékén fekete földeket, löszös, homokos talajokat találunk vakszikes területekkel, mocsaras foltokkal, amik nyugaton és délen a tó partjáig húzódnak, amit belvízlevezető csatornák tagolnak. A tó nevét elsőként említő írásos emlék 1075-ből származik.

Szeged lakosságának egyik fő foglalkozása és jövedelemforrása a halászat volt a Tiszához és a város határában lévő Fehér-tóhoz kötődően, aminek területét még a 19. század elején is rendszeresen elárasztotta a folyó, így a városra nézve egyre veszélyesebbé vált a szikes tó is. 1871-ben a vadvíz körülfogta, és elöntéssel fenyegette a várost. Ekkor építették meg a Fehértói-csatornát, ami ismét biztosította a tó nyugati lefolyását. A korabeli térképi ábrázolások szerint a tó 1886-ban érte el addigi legnagyobb kiterjedését, így hazánk legnagyobb, időszakos vízállású szikes tava volt.

A szegedi Fehér-tó jelenlegi formájában a gazdasági hasznosítási igény következtében alakult ki. 1933-ban kezdett üzemelni a halgazdaság a Fehér-tó 520 ha-os déli sávján. A Tisza vizével való vízellátás a korábbi szikes élőhelyek megszűnéséhez és az édesvízi fajok megtelepedéséhez vezetett. A tó északi része azonban még megmaradt eredeti állapotában, azonban az átalakítás folytatódott, és csak 1961-ben fejeződött be.

A 16 halastóból álló halgazdaság 1982-ben 557 hektár területen az Új-tavakkal (sándorfalvi Fertő-halastavak) gazdagodott, így a vizes terület összterülete megközelítőleg 2000 hektárossá bővült. 1994-ben a tulajdonjogi viszonyok változtak, csak 400 hektár maradt meg állami tulajdonban, a Kiskunsági Nemzeti Park kecskeméti Igazgatósága kezelésében,

Fent: A FOT területe a levegőből (Fotó: Puskás József)

Középen első: A szegedi Fehér-tó a múltban (Fotó: Móra Ferenc Múzeum archívum)

Középen második és harmadik: Beretzk Péter (Fotók: helyi csoport archívum)

Lent: A FOT területe a levegőből 2019-ben (Fotó: Széll Antal)

A FOT új épülete (Fotó: Tokody Béla)

a Szegedfish Kft. a tórendszer többi részét privatizációs eljárás során megvásárolta.

A TÓ MADÁRTANI KUTATÁSA A KEZDETEKTŐL NAPJAINKIG

Az első gyűjtő Johann Natterer, a bécsi múzeum alkalmazottja volt. A tó madárfaunájába Lakatos Károly (1891) és Zsótér László (1894) munkásságán keresztül is betekintést kaptunk, de a Fehér-tó igazi felfedezőjének az 1930-as években ott kutatásait megkezdő Dr. Beretzk Pétert tekinthetjük. Munkájának kezdete egybeesett az „Ősfehértó” halastórendszerrel való alakításával. Szembesülve azzal a reális veszéllyel, hogy az akkori páratlan költő és vonuló állomány áldozatul eshet a gazdasági érdekeknek, a tudós 1938-ban védelmi javaslattal fordult Szeged város törvényhatóságához. Indítványára Szeged 280 holdat védetté nyilvánított, amit 1939-ben a földművelésügyi miniszter 350 holdra emelt. Ezzel megvalósult az első magyar madárrezervátum. A hálás utókor „a Fehér-tó atyja” nével ismerte el a nevezetes tóvidék megmentéséért folytatott küzdelmét.

A MADÁRGYŰRÜZÉS TÖRTÉNETE A SZEGEDI FEHÉR-TAVON

A helyi madárgyűrűzés megindítása szintén Beretzk nevéhez fűződik. 1939–1965 között az MME gyűrűzőközpontjának adatbázisában 12 543 példány Fehér-tavon gyűrűzött madár található a neve mellett, ezek nagy része a korom-szigeti sirálytelepen jelölt dankasirály-fióka. Az 1970-es évektől a rendszeres madárgyűrűzés nem volt engedélyezett a védett területen, csak a terepen talált partimadár- és szerencsésirály-fiókákat gyűrűzte meg Széll Antal, aki 1976-tól rendszeresen kutatta a területet, 1985-től 1987 nyaráig területkezelői minőségben.

Az első szervezett madárjelölési akcióra 1988-ban, a sándorfalvi (Gyevi-fertő) Fertő-halastavakon került sor, ahol Nagy Tamás és Tokody Béla szervezésében elindult a FOT, ami elsődleges céllal partimadár-gyűrűzéssel kezdett foglalkozni. Kevesek által ismert tény, hogy a szakmai körökben közismert mozaiknév eredetileg a „Fertői Ornitológiai Tábor” jelentette,

és a partmadárprogramhoz kötődött. Ez 1995-ig tartott, az augusztusi fűgönyháló, később varsás limikólagyűrűzés változatos és ritka fajokban bővelkedő eredményeket hozott sok érdekes külföldi megkerüléssel.

AZ ACTIO HUNGARICA PROGRAM 1996-TÓL NAPJAINKIG

A szerencsensírályok rendszeres jelölése mellett (Veprik Róbert és Bakacsi Gábor) 1996-tól elindult a nádi énekesmadarak nyári vonulásának kutatása, aminek a bázisát a KNPI-től bérelt madárvárta adta, ami a XIII-as tó nád-szigete mellett helyezkedik el. A tábor betűszó-elnevezése megmaradt, de immár a „Fehér-tavi Ornitológiai Tábor” rövidítéseként használatos.

Az 1996 és 2002 közötti időszakban az általában augusztus 1–20-a közötti periódusban folytatott gyűrűzőmunkáról állnak rendelkezésre adatok. A 2002–2003 telén megépített és tavasszal átadott pallósor (ami abban az évben 144 méteren 12 hálónak adott helyet) már lehetővé tette a standard, késő őszi tartó munkát. Abban az évben indult az MME Madárgyűrűzési Központ költési időszakot monitorozó CES (constant effort sites) programja, amihez elsők között csatlakozott csoportunk. A következő évben tovább bővült a pallósor, de csak 2005 tavaszától kezdtük teljes hosszúságában használni, ami immár 17 hálót jelent a 210 méter hosszú, homogén nádasban húzódó pallósoron. Ez adja a standard munka alapját, de a kezdetek óta használunk más élőhelyen is hálóhelyeket a területen, amik a ház melletti vízelvezető csatornát fogják át. Ez a fűzbokrokkal tarkított keskeny nádszegély garantálja a változatos énekesmadár-fogást, ami három másik hálóhellyel együtt hat méter magas, csigás rendszerű, emeletes hálókat jelent napjainkban. Bár mindössze 300 méter hosszúságú hálófelülettel dolgozunk, ez számít standardnak, az egy hálóra eső fogott madarak száma kifejezetten magas, ami egyedi jellegzetessége az állomásnak.

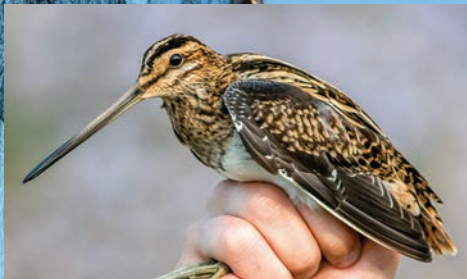
A munka minden évben ugyanúgy zajlik: egy tíznapos tavaszi táborral április közepén, utána a kilenc CES-napot tarjuk meg, és a hagyomány szerint az utolsó, július 10-ei CES-nap az első AH-tábori nap is egyben. A folyamatos munka szeptember közepéig tart, utána hétvégékre szervezünk bemutatókkal egybekötött gyűrűzést, ami nagyon népszerű az érdeklődők körében, egészen az október végén tartott kéthetes őszi táborig. November hónapban a Fehértavi Darvadozás elnevezésű rendezvény jelenti az éves munka végét, ezt követően már csak bemutatógyűrűzések, illetve a téli nádisármány-projekt működik. Így összességében átlag 100–120 napon 10–12 000 madarat gyűrűzünk, és 2500–3000 körüli gyűrűs madarat fogunk vissza éves szinten.

Kiemelkedő mennyiségben gyűrűzzük a foltos és cserregő nádiposztákat, de a barkóscinegék aránya is kifejezetten magas azok kirepülési időszakában és az őszi gyűrűzések során. A függőcinegék is jellemző fajként szerepelnek a naplókban, ezért is választottuk ezt a fajt az állomás jelképének. Legnagyobb távolsági adatunkat egy füstí fecske szolgáltatta, ami a szegedi Fehér-tótól 6624 km-re, a Kongói Demokratikus Köztársaságban került meg. Az északi rekordot egy billegetőcankó jelenti, amit Oroszországban, 2374 km-re jelöltek meg, és nálunk visszafogásként került a rendszerbe.

2003–2018 között 178 554 madárra került gyűrű a szegedi Fehér-tavon, a tömegfajokra vonatkozó standard adatgyűjtés mellett olyan ritka átvonuló madárfajokat sikerült kimutatnunk, mint a törpevízicsibe (3 pld), rozsdás nádiposztáta (2), hósármány (1), berki posztáta (1), lazúrcinege x kék cinege hibridje (1), citrombillegető (1), berki nádiposztáta (1) és zseze (1). Gyűrűzőállomásunkon több tucat gyűrűző kolléga fordult meg az elmúlt két év-tizedben, itt azokat emelném ki, akik 10 000 madárnál többet gyűrűztek:

- Dr. Tokody Béla (53 767)
- Lovászi Péter (31 861)
- Dr. Kiss Orsolya (24 937)
- Dr. Torday László (22 936)
- Domján András (16 835)
- Csibrányi Balázs (13 070)

Fotók: Tokody Béla

Fent háttér: csatornaháló széthúzása
 Madárfotók fentről lefelé:
 – barkóscinege hím portréja
 – gyűrűzött sárszalonka elengedés előtt
 – lazúr és kék cinege hibridje (2008) (Fotó: Molnár László)

Bemutató gyűrűzés 2019. júniusában

Fotók: Tokody Béla

Madárbarát bemutatókert is színesíti a megújult FOT területét

Óvodáscsoport

A MEGÚJULÁS

A 2020-as év tavaszától új korszak veszi kezdetét az állomás életében, mert „A szalakótavédelem a Kárpát-medencében” (LIFE13/NAT/HU/00081) elnevezésű, az MME által koordinált projekt keretében a KNPI és az MME jelentős ingatlanfejlesztésbe kezdett, és a régi ház felújításával kialakította a Szalakóta Látogatóközpontot. Így az állomás a jövőben az eddigi, főként madárgyűrűzési tevékenysége mellett, amit a felújított épületben egy erre a célra kialakított, a gyűrűzőmunkát megkönnyítő dolgozószoba segít, a tanósvénynek, a madárbarát bemutatókertnek, az előadóteremnek, a vendégszobáknak és a madárbarát boltnak köszönhetően új szolgáltatásokkal is várja a látogatókat. A jelentős hozzáadott funkciók reményeink szerint érzékelhető látogatószám-növekedéssel járnak a következő években, aminek köszönhetően a környezeti nevelés – az eddig folytatott tevékenységek megtartása mellett – még nagyobb hangsúlyt fog kapni.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Köszönetet kell mondanunk azoknak a gyűrűzőnek, akik értékes szabadidejükből rendszeresen, évről évre áldoznak egy-egy hetet, hogy a nyári standard mintavételben részt vegyenek. Közülük is ki kell emelni Bukor Boglárkát, Faragó Ádámot, Molnár Lászlót és Mórocz Attilát. Külön meg kell említeni Szántó Bence kollégánkat, aki ugyan még csak néhány éve szerzett gyűrűzési engedélyt, de nemcsak a legtöbb gyűrűzési munkát végzi évek óta, de az önkéntesek koordinálásán és a gyűrűzések szervezésén túl olyan ötletekkel segíti a közösséget, amelyekkel pótolhatatlan és megkerülhetetlen szerepet vívott ki magának a folyamatosan fejlődő közösségünkben. Természetesen a munka nem megy önkéntesek nélkül, különösen a FOT-on, hiszen az őszi időszakban itt nem ritka a korlátozott hálófelület mellett megfogott napi 200–300 madár sem, így e sorokban szeretnénk megköszönni az összes önkéntes munkáját, akik nélkül ez az állomás nem tudta volna folyamatosan megtartani a színvonalas munkát az elmúlt 30 év során.

Tokody Béla

SZÓRVÁNYOSAN FÉSZKELŐ ÉNEKESMADARAK A VISEGRÁDI-HEGYSÉGBEN IV.

HANTMADÁR, PITYEREK, BÚBOSPACSI RTA, PARTIFECSKE, FITISZFÜZIKE, BOKORLAKÓ POSZÁTÁK, NÁDI ÉNEKESEK, SORDÉLY

A Visegrádi-hegységben az országos elterjedéséhez képest számos énekesmadárfaj csupán kis számban fészkel. A cikksorozat befejező részében ezeknek a fajoknak az előfordulási adatait ismertetem.

Fotó: Schwartz Vince

HANTMADÁR

Szóbeli közlések alapján a nyolcvanas években még gyakori költő faj volt a hegység peremterületein, például a dunabogdányi Csódi-hegy kőbányájában több pár is rendszeresen fészkel. Az utóbbi helyen 2009–2019 között csupán vonuló példányok voltak megfigyelhetők de 2019-ben újból megtelepedett két pár, és sikeresen költöttek a művelés alatt álló bányaudvarokban. 2017-ben a Visegrádi-hegységben csupán a pomázi Kő-hegy északi oldalában találtam egy territóriumot, és az Esztergom közelében lévő Barátkút térségében észleltem egy magányos hím példányt. 2010–2015 között még Esztergomban (Csenke és Kolozson túli dűlő) és a pilismaróti mezőgazdasági területeken is költött. Ezenkívül a Pilishez tartozó pomázi Majdán-fennsíkon és a Szentendrei-szigeten lévő Pankúti-legelőn ismerek még stabil territóriumokat, utóbbi helyen 2019-ben két pár is sikeresen költött. Szigetmonostor határában valószínűsítem még fészkelését.

PARLAGI PITYER ÉS ERDEI PITYER

A parlagi pityer sajnos teljesen eltűnt a hegység peremterületeiről, 2017-ben sem Szentendre, sem Esztergom, sem pedig Pilismarót határában nem találtam aktív revíreket a korábbi költőhelyek környékén. Legközelebb a Pilis hegység Esztergom melletti gyepterületein és a Kesztölc környéki mezőgazdasági területeken találtam lakott territóriumokat. 2010-ig a Szentendrei-sziget északi részén, a Pankúti-legelő térségében költött még egy pár, de az utóbbi helyen azóta egyáltalán nem észleltem jelenlétét. Közelebbi rokona, az erdei pityer ezzel szemben kifejezetten gyakori költő fajjá vált, és a hegység magasabb részeinek végvágásain is rendszeresen fészkel (pl. Lőrinc-lapos).

SORDÉLY

A sordélynak néhány kisebb, szigetszerű populációja fészkel napjainkban a Visegrádi-hegység hegy lábain Esztergom (Csen-

ke, Sas-hegy, Szarvashegy, Vaskapu), Pilismarót (Bitóci-domb, Pilismaróti-öböl melletti területek), Dunabogdány (a Lukács-árok melletti kaszálón rendszeresen 2–3 pár, a Csódi-hegy oldalplatóján, a kiseréti Hosszú-földeken és a Bányatelep alatt alkalmilag szoliter párok), Szentendre (Pomázi-sík, izbégi lőtér stb.) és Pomáz (Kő-hegy) térségében.

Hantmadár hím (Fotó: Hadarics Tibor)

Parlagi pityer (Fotó: Mészáros József)

KARVALYPOSZÁTA

Manapság még nem nevezhető ritka fészkelőnek, de az éneklő hímek száma az utóbbi időben drasztikusan megfogyatkozott a hegylábi élőhelyeken. Az izbégi és az esztergomi Vaskapu alatti bokrosokban 2010 óta szinte megfeleződött az aktív revírek száma, míg a dunabogdányi Temető sor mellől és a Csódi-hegy oldalplatójáról 2015 után teljesen eltűnt a faj. 2019-ben Esztergom-Diósvölgy elhanyagolt gyümölcsöseiben és bokros részein összesen 7 revírt találtam egymás közelében, a hegység egyéb részein csupán szoliter párokat találtam.

MEZEI POSZÁTA

A mezei poszáta állománya is rohamos tempóban csökken az alkalmas hegylábi fészkelőterületeken. Érdekes, hogy ez a faj alkalmilag megtelepedett néhányszor a zártabb élőhelyeken is, így pl. az Apát-küti-völgyben lévő Ördögébánya udvarában, gyeppürözsán fészkel 2015-ben. Tradicionális költőhelyén, a dunabogdányi Csódi-hegy oldalplatóján 2019-ben egyáltalán nem észleltem jelenlétét.

BÚBOSPACSI RTA

Kizárólag a hegység peremén fészkel, leginkább ott, ahol mezőgazdasági területek, illetve állattartó telepek találhatóak (Pomáz, Szentendre, Tahitófalu, Dunabogdány, Esztergom). A költő párok száma 2010 óta (előttem ismeretlen okból) drasztikusan csökkent. Az utóbbi három évben esztergomi bevásárlóközpontok tetején is költöttek párok.

FITISZFÜZIKE

Rendszeres átvonuló, de territóriumot foglaló éneklő hímek 2010–2018 között csupán egyet találtam a Csódi-hegy oldalplatóján 2016 májusában. Az a példány két hétig volt megfigyel-

Sordély (Fotó: Orbán Zoltán)

hető, és valószínűleg nem volt párja. Ez a fűzikeféle véleményem szerint jóval ritkább fészkelő a területen, mint azt sokan gondolnák.

PARTIFECSKE

A hegység peremén népesebb állandó partifecskelepek csupán a Pilismaróti-öböl partfalaiban találhatóak, de kisebb állandó telepeket ismerek például Visegrád-Dió és Esztergom-Csenke térségében is. Alkalmi költőtelepek elsősorban építési területeken alakulhatnak ki, ahogy az például 2017-ben az épülő visegrádi mobilgát egyik legforgalmasabb szakaszán is történt. A korábbi 70–100 páros dunabogdányi telepek (a Csódi-hegy meddőhányóin és az Újmajorban) ma már nincsenek meg. Egy 2012-ben a dunabogdányi Újmajor partfalában fiókat nevelő partifecske néhány évvel korábban a Pilismaróti-öbönlélő telepen kapott gyűrűt.

LÉPRIGÓ

A Visegrádi-hegységben manapság már inkább gyakori, mint szórványos fészkelő faj. 2017-ben pótköltését találtam a Miklós deák völgyi tavak mellett, egy közönséges gyertyán törzselágzásában. A fészkekbe jelentős mennyiségű szemét volt beépítve, és négy tojás volt benne. 2019-ben a dunabogdányi Len-hegyen érdekes módon vadetető tetőszerkezetében, és ettől légvonalban 516 méterre egy öreg bükk oldalsarjain is fészkelte egy-egy pár.

NÁDI ÉNEKESMADARAK

A hegységben idáig sem a nádi sármány, sem a nádi tücsökmadár, sem pedig a réti tücsökmadár jelenlétét nem észleltem, de míg az előbbi két faj a hegyperemen túli részeken (például a Pomázi-sík, Kolozson túli dűlő) eléggé gyakori, utóbbinak mindössze az esztergomi Kolozson túli dűlő déli részén találtam meg 2–3 költő párt számláló állományát, ott 2017-ben sikeres költések voltak.

A berki tücsökmadár territóriumfoglalása ezzel szemben a hegység belső részein is kimutatható volt, például a Pilisszentlászlói-medencében. A szigorú értelemben vett Visegrádi-hegységben (nem pedig annak peremén túl) mindössze egy helyen, az Esztergom-Búbánatvölgyben lévő halastavakon észleltem nádirigó költését (két pár), ettől nem messze pedig egy függőcinegepár is fészkel néhányszor. Ezenkívül a Szentendre környéki Jávor-tavon és a pomázi Kő-hegy platóján lévő tavon tartom még lehetségesnek egyes nádi énekesmadár-fajok rendszeres vagy alkalmi költését a hegység határon belül.

Schwartz Vince

Mezei poszáta (Fotó: Mészáros József)

KÖLTÉSPARAZITIZMUS III.

– IDEGEN TOJÁSOK A FÉSZKEKBEN –

A költésparazitizmusról szóló sorozatunk első részében a valódi költésparazita fajokat mutattam be, azokat, amelyek mindig más faj(ok) fészkebe rakják tojásaikat, és a fiókákat is azokkal neveltetik fel. A második részben azokkal a madárfajokkal foglalkoztam, amelyek esetében bizonyítottan előfordult már, hogy fajtársaik fészkebe rakták egy vagy több tojásukat. Létezik egy harmadik esettípus is, amikor fészekrakó és fiókákat egyébként maguk felnevelő fajok egy vagy több tojásukat más fajok fészkebe csempézik. Ez a viselkedésmód ma már számos faj esetében ismert, ennek ellenére Magyarországon ezzel a kérdéssel eddig nem foglalkoztunk.

Sirálysziget Soponyán (Fotó: Orbán Zoltán)

Az idegen faj fészkeiben található tojások azonban nem minden esetben származnak költésparazitizmusból. Sok esetben ezért nem is tudjuk egyértelműen megállapítani, hogy fajok közötti költésparazitizmusról van-e szó, annak ellenére, hogy a tojások különbözősége alapján esetleg könnyen meg tudjuk állapítani az idegen fajtól való származás tényét. Lehetséges ugyanis, hogy fészekfoglalásról van szó, vagy elhagyott – de már tojásos – odú birtokbavételét észleljük, amit viszont fészekparazitizmusnak hívunk.

KÖLTÉSPARAZITIZMUSNAK LÁTSZIK, DE MÉGSEM AZI!

Az odúlakó madárfajok fészkeiben saját tojásaikkal mellett viszonylag gyakran találunk idegen fajhoz tartozót is. Az ilyen esetekben nem mindig tudjuk eldönteni, hogy amit látunk, az egy már lakott odú elfoglalásának eredménye, vagy valóban költésparazitizmus. 2019-ben több szalakótaodúban is találtak füleskuviktojásokat vagy kikelt fiókát, fiókákat. Ezeket az eseteket azonban nem tekinthetjük költésparazitizmusnak, ugyanis itt inkább arról van szó, hogy a füleskuvik már lerakott egy vagy több tojást az általa választott odúba, amit az agresszív szalakóta elfoglalt, és a bagoly tojásai mellé lerakta a sajátjait. Ezután a füleskuvikok már nem látogatták az odút, a szalakóták pedig kiköltötték azok fiókáit is. Mivel a füleskuvik-fiókákat a szalakóta nem tudja felnevelni, azok minden esetben éhen pusztulnak. Ismert azonban olyan eset is, amikor a füleskuvik olyan odút foglalt el, amelyben már seregélytojások voltak. Hasonló esetek előfordulhatnak örvös légykapó és széncinege, de akár kék cinege és széncinege között is. Feltételezzük, hogy ezeknél az érdekes fészekaljakkal az odú más faj általi elfoglalása eredményezi a különleges fészekaljakat. Nem lehetünk azonban bizonyosak ebben, csak akkor, ha az ilyen fészekaljokban a tojások lerakásának sorrendjét is figyelemmel követjük. A fokozatosan növekvő számú – az odút foglaló fajhoz tartozó – tojások közé rakott,

A szarzó felvételei

Dankasirály és szárcsa közös fészekalja

Küszvágó csér és kis lile közös fészekalja

Dankasirály és réce közös fészekalja

↑ Bütykös hattyú és nyári lúd közös fészkalja
 ↗ Dankasirály és gólyatöcs közös fészkalja

→ Gólyatöcs és küszvágó csér közös fészkalja

↓ Csóka és vörös vércse közös fészkalja

szintén naponta növekvő számú idegen tojás egyértelműen költésparazitizmus. Ugyanakkor ha az odúfoglaló madár néhány idegen tojás közé rakja a saját tojásait, az „csak” fészekparazitizmus.

FAJOK KÖZÖTTI KÖLTÉSPARAZITIZMUS

A fajok közötti költésparazitizmus a fészekhagyó fiókákat nevelők között ritkán, de rendszeresen előforduló jelenség. Azoknál a madárfajoknál, amelyek telepesen fészkelnek, vagy amelyeknek közel vannak egymáshoz a fészkei, gyakrabban előfordul, hogy egy vagy több tojásukat egy másik faj fészkebe rakják. A réceféléknél ez a jelenség viszonylag gyakori, különösen ott, ahol kevés fészekhely áll rendelkezésre. Mivel valamennyi réceféle fiókái fészekhagyók, az idegen tojásból kikelőknek is van esélye arra, hogy a tojót vezetője mellett felnevelkedjen. A jelenség oka minden bizonnyal az, hogy egyes tojók úgy akarják növelni saját szaporulatukat, hogy több tojást raknak, mint fajtársaik. Ezek egy részét maguk költik ki, egy részüket viszont idegenekre bízzák. Nagy kérdés azonban, hogy ez a „befektetés” valóban megtérül-e.

Sirályok és szerkők fészektelepein is előfordul, hogy egy-egy fészekben idegen tojás is van. Mivel ezeknek a fajoknak a tojásai mintásak, a melljük rakott kis-, feketenyakú- esetleg búbosvöcsök-tojások ránézésre is elkülöníthetők. A parazitáló vöcsök tojásai egyszínűek, de lerakáskori fehéres színük a kotlás során sárgássá, világos-, majd sötétbarnává változik a fészek anyagát képező vizinövények rothadása miatt. Az is előfordulhat, hogy egy-egy szárcsatojás kerül sirály vagy szerkő fészkebe, ami szintén mintás, de az előbbiektől jól megkülönböztethető. A sirályok fészkeibe rakott vöcsök- vagy szárcsatojásokból kikelő fiókáknak minimális az esélyük a felnevelkedésre.

Gémtelepeken is előfordulhat, hogy egyik-másik fészekben idegen fajtól származó tojás is található. A bakcsó, a kis kócsag és a manapság már nálunk is fészkelő pásztorgém tojásai közel azonos méretűek, és valamennyi egyszínű

világoskék. Mivel ezek nem különböztethetők meg egymástól, esetükben a költésparazitizmus bizonyítása nagyon nehéz, illetve csak akkor lehetséges, ha a fiókák már kikeltek.

A legérdekesebb eset talán a vízityúké, ami rendkívül ritkán egy-egy tojását törpegém fészkebe rakja. A vízityúfiókák fészekhagyók, és elvileg van esélyük arra, hogy kikelés után a gémfészkekből kiugorva szülői segítség nélkül is elérjék a röpképességüket, de a gyakorlatban ennek az esélye szinte a nullával egyenlő. A törpegém fiókái viszont fészeklakók, és táplálékuk is jelentősen eltér a vízityúkéétól, ezért az kizárható, hogy a gém felnevelné a vízityúkcibét. További érdekessége a két faj kapcsolatának, hogy a törpegém tojásai hófehérek, míg a vízityúké homokszínűek és feltűnően mintásak, azaz a törpegémnek érzékeltetni kell, hogy egy idegen tojás került a fészkebe, mégsem dobja ki azt. A vízityúk költésparazitizmusa nemcsak a nálunk honos törpegémre terjed ki, hiszen a Kelet-Ázsiában fészkelő kínai törpegém (*Ixobrychus sinensis*) fészkeiben is találták már tojásait.

MEKKORA A TÚLÉLÉSI ESÉLYE EGY-EGY IDEGEN FAJ FÉSZKÉBEN KIKELŐ FIÓKÁNAK?

Nagyon kevés megfigyelés vagy vizsgálat foglalkozik ezzel a valóban ritka jelenséggel, és meglehetősen alacsony a bizonyítottan fajok közötti összetojásból származó esetek száma is. Még a fészekhagyó fiókákat nevelő fajok esetében sem garantált a költés sikeressége, mivel azt az is befolyásolja, hogy az idegen és a saját tojások kikelési ideje azonos vagy eltérő.

A fészekhagyó fajok tojásai általában közel egyszerre kelnek ki, ezért az utolsó fióka kikelése és felszáradása után a tojók általában rövid időn belül elhagyják a fészket – akkor is, ha abban még vannak tojások –, és a kikelő fiatalokat elvezetik onnan. A fészekhagyó fiókák esetében általában kifejezetten nehéz azok nyomon követése, ezért kevés információval rendelkezünk az idegen fajt is vezető családok sikerességéről.

Ennek a folyamatnak a récefajok lehetnek a nyertesei, hiszen ha egy másik faj sikeresen felneveli a fiókáikat, akkor az akár ösztönző is

lehetne a költésparazitizmus mértékének fokozására. A gazdaszülő azonban nem tudja nyomon követni fészekhagyó fiókáik sorsát. A fészeklakó fajok esetében ez elvileg könnyebb feladat. Ugyanakkor a fajok közötti összetojásból származó és folyamatosan ellenőrzött, két faj tojásait tartalmazó gémfélék fészkeiben szinte mindig elmaradt a parazita tojások kikelése.

MILYEN GYAKRAN FORDUL ELŐ A FAJOK KÖZÖTTI KÖLTÉSPARAZITIZMUS?

A récefélék esetében sokkal gyakoribb jelenségről van szó, mint azt gondolnánk. A Morvaországban ellenőrzött 32 üstökösreце-fészekaljban háromnál fajon belüli összetojást észleltek, miközben hatban kontyos-, ötben barát-, négyben pedig tőkésreце-tojások is voltak. Üstökösreце-tojást az ellenőrzött 2049 különböző récefajhoz tartozó fészekben 16 esetben találtak. A barátreцеknél még ennél is sokkal gyakoribb volt a költésparazitizmus. A vizsgált 310 fészek közül 119-ben volt idegen tojás: 53 esetben fajtársak tojásai, 54 esetben pedig kontyos réce, további 12 esetben pedig kendermagos-, tőkés-, csörgő- és üstökösreце-tojásokat találtak. Ugyanott barátreceptojás 89 kontyos-, 18 kendermagos-, 10 tőkés- és öt üstökösreце-fészekből került elő.

A fentiek alapján akár azt is feltételezhetjük, hogy a nálunk fészkelő réceféléknél a fajok közötti összetojás kifejezetten gyakori jelenség, hazai adatok hiányában azonban erre a kérdésre ma még nem tudunk válaszolni. Ezért arra biztatok mindenkit, hogy ha tojásos madár-fészket talál, figyeljen erre a jelenségre is.

Haraszthy László

↑ Seregély és füleskuvik közös fészkalja (Fotó: Darócz Szilárd)

↙ Széncinege és kék cinege közös fészkalja
 ↘ Feketenyakú vöcsök és dankasirály közös fészkalja

A szerző felvételei

CSÖKKENŐ PARLAGIGALAMB- ÁLLOMÁNY?

– A feltételezhető változás lehetséges okai –

A parlagi galambok városokban fészkelő állományai az utóbbi időben többek véleménye szerint is láthatóan megcsappantak. Nekem elsősorban a budapesti parlagigalamb-állomány csökkenésével kapcsolatban vannak adataim, de megfigyeléseim, valamint vidéken lakó ismerőseim szóbeli közlése alapján más városokban is a budapestihez hasonló tendencia figyelhető meg.

Fotók: Bagyura János

SZIRTI – HÁZI – PARLAGI GALAMB

A Mediterráneumban ma is őshonos szirti galamb (*Columba livia*) háziasítása 4000–6000 évvel ezelőtt történt. A házi galambból (*Columba livia f. domestica*) az elmúlt évszázadokban számos fajtát tenyésztettek ki, amik közül minden bizonnyal a rendkívüli tájékozódási képességgel rendelkező postagalambok a legismertebbek. Parlagi galambnak (angolul Feral Pigeon – a szerkesztő megjegyzése) a tenyésztett házigalamb-fajták elvesztett, elvadult egyedeit, illetve az ezekből szerveződő és emberi gondoskodás nélkül is önfenntartó, alapvetően városi állományait nevezzük.

Az ókor legnagyobb galambtenyésztéit Egyiptomban hozták létre. A hírvivő galambok keresett árucikké váltak, amiket föníciai kereskedők szállítottak az akkori világ államaiba. A görögök már állandó galambposta-állomásokkal hálózták be államukat. A galambtenyésztést, illetve a -nemesítés tudományát – a görögöktől átveve – a rómaiak is továbbvitték. Ekkor már rendszeresen rendeztek versenyeket is.

A PARLAGI GALAMB ÉLETMÓDJA

Ezek a részben visszavadult házi galambok szinte kivétel nélkül településeken, elsősorban épületek padlásain, templomtornyokban, párkányokon, üregekben, erkélyeken, épületdíszeken, szobrokon, hídszerkezeteken és egyéb nyugalmat biztosító helyeken költenek.

A parlagi galambok költési időszaka általában kora tavasztól késő ősziig tart, de a települések kedvező fészkelőhelyi és táplálkozási viszonyai közepette – elsősorban a jól összeszokott párok – akár egész évben, folyamatosan költhetnek, így jó esetben akár nyolc fészkeket is felnevelhetnek.

↑ Parlagi galambok

← Parlagigalamb-csapat szántóföld felett

Az osztrák–magyar haderő 1916 környékén építette ki a postagalamb-állomások hálózatát. Európában 1916-ban 450 állomás mintegy 100 000 postagalambja állt szolgálatban. A technika fejlődésével a második világháborúban a hírvivő, katonai szolgálatot teljesítő galambok szerepe ugyan lecsökkent, de nem szűnt meg. A galambok tevékenységének akkora jelentőséget tulajdonítottak, hogy ebben az időszakban a postagalamboknak még a korlátozott számú tartáshoz is a területileg illetékes rendőrség engedélyére volt szükség; ez a rendelet 1958-ig maradt érvényben. A postagalambok tartása, tenyésztése, valamint versenyszerű röptetése napjainkban is népszerű sport.

Fészküket vékony gallyakból építik, de a nagyvárosi környezetben padlásokon költő pároknál (mivel nehezebben találnak a fészkerakáshoz megfelelő ágakat) gyakran előfordul, hogy a fészket a padláson talált néhány ágából, tollból, szögből stb. rakják, illetve fészkekanyag hiányában gyakran csak egy kis mélyedést kaparnak a megszáradt ürülékretegben. Egy jó helyre, pl. sarokba épített fészkek a fiókák ürülékének felhalmozódása következtében az évek alatt akár a 30 cm-es magasságot is elérheti.

A parlagi galamb fészkealja általában két tojásból áll, de rendkívül ritkán előfordulnak egyes háromtojásos fészkek is. A szülők felváltva kotlanak 17–18 napig, a fiókák közel háromhetes korukban, még teljes röpképességük elérése előtt elhagyhatják a fészket. Ilyenkor előfordul, hogy a galambpár már ismét költeni kezd, de egyikük – elsősorban a hím, mivel a tojó már az új fészkealjon kotlik – még tovább eteti a fiókákat.

A fiatalok tollazata közel egy hónapos korukra fejlődik ki teljesen, két hónap után már vedlenek, ezt követően pedig – kondíciójuktól függően – párba állnak és költenek. Így előfordulhat, hogy pl. egy márciusban kirepült fiatal augusztusban már párba áll és költ.

ELTÉRŐ VISELKEDÉSŰ ÉS MÉRETŰ PARLAGIGALAMB-FORMÁK

A parlagi galambokat „viselkedésük és méretük” alapján Budapesten (és feltételezhetően más nagyvárosokban is) két csoportba lehet sorolni. Egy részük városi környezetben hulladékokon és etetőhelyeken (továbbá részben vagy akár túlnyomó részt a parkok fűvén szedegetnek, és a fák bogyóterméseit fogyasztják, például a Gellért-hegyen – a szerkesztő megjegyzése)

táplálkozik. Az ezeknél kissé nagyobb méretű és általában tisztább tollazatú példányokból álló populációk elsősorban a magtárolók környékére, állattartó telepekre, valamint mezőgazdasági területekre járnak táplálkozni. Budapesten az utóbbiaknak volt jelentősebb állománya, ennek ellenére ezeket a madarakat ritkábban lehetett megfigyelni, mert általában hajnalban kihúzták a városból, és csak a fiókák etetésének időpontjában vagy csak este tértek vissza a fészkelőhelyükre őseikhez, a szirti galambokhoz hasonlóan.

ELTÉRŐ VÉLEMÉNYEK AZ ÁLLOMÁNYNAGYSÁGRÓL

A parlagi galamb esetében általánosan elfogadott vélemény, hogy az elmúlt években növekedett az állomány, nekem viszont az a tapasztalatom, hogy állományuk az elmúlt három évtizedben országos szinten jelentősen csökkent. Mi alapján merem ezt kijelenteni?

KULCSKÉRDÉS: A PADLÁS

A múlt rendszerben a lakások jelentős része állami kezelésben volt, ahol a padlásokat általában lomok tárolására használták, így itt a galambok – a kedvező fészkelési lehetőségeket kihasználva – nagy számban és sikeresen költöttek. Az országos szinten jelentősen elszaporodott galambállomány miatt a MAVAD 1967-ben meghirdette a galambok exportra történő átvételét, ami egészen az 1990-es évek elejéig érvényben maradt. Budapesten is volt egy telephely, ahol a galambok átvételének mennyisége és időpontja a megrendelés függvényében gyakran változott, folyamatosan csak ritkán volt átvétel. Egy kamionnal közel húszezer galambot szállítottak el, elsősorban Olaszországba. A madarak jelentős részét este a lakóházak és az állami intézmények padlásain gyűjtötték be, így azok költőhelyeivel és állományukkal kapcsolatban is rendelkezésre állnak korabeli adatok.

Több száz padlásról vitték el rendszeresen a galambokat, de ez különösebben nem befolyásolta a létszámukat. Egyrészt gyűjtés után a padlásokon mindig maradt néhány példány,

„ Gyerekkoromban, az 1960-as években az ürömi Péter-hegyen lévő Csókavárban 20–25 pár költött sziklahasadékban, napjainkban azonban már nem (vagy alig) ismert sziklafalon történő költése.

Fészkekanyag hiányában a parlagi galamb nem épít fészket, tojásait az aljzatra rakja

↳ Épület párkányán kotló parlagi galamb

↳ Parlagi galamb padlásra felejtett cirokpréből épített fészke

amik tovább szaporodtak, másrészt a megüresedett helyeket a szomszédos padlásokról kirepült fiatal galambok foglalták el, így néhány hónap alatt ismét megerősödött az adott populáció. Ez lehetővé tette, hogy egy-egy padlásról az évek során több alkalommal is gyűjtösek galambokat.

Padlásokként – részben ezek méretétől függően – változó volt a galambok száma, jó esetben előfordult, hogy tíz padlásról egy hónap alatt közel 12 000 példányt gyűjtöttek össze, és ez nem számított ritkaságnak. Ebben az időszakban Budapesten a parlagigalamb-állományt 3–4 millió példányra becsülték, de országos szinten más településeken is jelentős számban éltek.

VÁLTOZÁS A RENDSZERVÁLTÁST KÖVETŐEN

A rendszerváltást követően jellemző volt, hogy az állami tulajdonban levő lakásokat a lakók megvásárolták, a padlásokat lezárták, esetenként beépítették. A közintézmények padlásainak jelentős részét szintén lezárták. Számos „rég típusú lakóházat” – amelyek padlásain korábban galambok költöttek – lebontottak. Így megszűntek a galambok kedvező fészkelési lehetőségei, aminek hatására állományuk drasztikusan csökkenni kezdett. Tulajdonképpen a galamboknak fontos a padlásokon vagy egyéb hasonló környezetben történő költési lehetőség, és ha ilyen nem áll rendelkezésükre, akkor az adott helyen nem tud kialakulni jelentős populáció.

Számos épületet láttam, amiknek a padlásáról a galambokat kizárták. A galambok ragaszkodnak a megszokott környezetükhöz, ezért ott maradtak, de mivel a költési lehetőségük megszűnt, a populáció néhány hónap alatt felmorzsolódott, jó esetben később néhány pár költött az épület párkányain. A kirekesztett és estefelé a háztetőn röpködő, helyüket kereső galambokra általában a ragadozó madarak is figyelnek, rendszeresen vadásznak rájuk, ami szintén hozzájárul az adott populáció megszűnéséhez.

↳ Parlagi galambok padlásra

↳ Parlagi galambok felhalmozódott ürüléke padlásra

A FŐVÁROSI ÁLLOMÁNY MINTEGY 85%-KAL CSÖKKENT

Budapesten a padlások lezárásának hatására becsléseink alapján napjainkra közel 85%-kal csökkent a parlagigalamb-állomány, ami az alapján is mérhető, hogy korábban a „klasszikus”, elsősorban Pest környéki táplálkozóterületeken 10 000 példányból álló csapatokat is megfigyeltünk, de kisebb mennyiségben szinte az összes táplálkozásra alkalmas élőhelyen előfordultak. Napjainkra jelentősen kevesebb élőhelyen és az említett mennyiségnek csak a töredékét lehet látni.

A galambállomány csökkenése a kerecsensólyom táplálékvizsgálati eredményei alapján is mérhető. Bár ennek a fajnak a legkedveltebb zsákmányállata az ürge, leggyakoribb prédája a galamb. 1986–1991 között 43 kerecsensólyompár 89 költése során összesen 1236 zsákmányállatot határoztunk meg, amik közül a galamb 52%-os arányban volt jelen.

2015–2017 között 32 pár kerecsensólyom 44 költéséhez helyeztünk ki vadkamerát, aminek segítségével 2367 zsákmányállatot határoztunk meg, amelyek 21%-a galamb volt. Az eltérő módszertan miatt ugyan a kapott eredményeket nem lehet egységesen kezelni és összehasonlítani, az azonban jól látszik, hogy

„ A hívívó galambok alkalmazását Zrínyi Miklós is említi a Szigeti veszedelem című eposzában: „Azonban egy galamb Szigetből röppenék, Kanizsai fészkekben ezt nevelték, Ugyan szárnyaival oda igyekezék...”

↳ Parlagigalamb-fiókák az aljzatba kapart sekély fészkeikben

a galambok aránya a táplálékban jelentős mértékben, 31 százalékponttal csökkent.

SZÜKÜLŐ TÁPLÁLKOZÁSI LEHETŐSÉGEK

A galambállomány csökkenését feltételezhetően a madarak táplálkozási lehetőségeinek szűkülése is befolyásolhatta. Az elmúlt három évtizedben országos szinten számos olyan állattartó telepet, malmot stb. számoltak fel, amelyek korábban kedvező táplálkozóhelyet biztosítottak a galamboknak, ugyanakkor a mezőgazdasági területeken is számukra kedvezőtlen változások történtek.

Korábban aratás után a tarlókat gyakran őszig meghagyták, esetenként az árvakelésen juhokat legeltettek, és ez kedvező táplálkozóterületet jelentett a galambok, gerlék, fácánok, foglyok, fűrjek és több más faj számára is. Napjainkban a szántföldeket aratás után rövid időn belül tárcsázzák, beszántják, ezért azok az említett fajoknak táplálkozásra így már kevésbé alkalmasak.

HASONLÓ FOLYAMATOK NYUGAT-EURÓPÁBAN

A parlagigalamb-állománnyal kapcsolatban napjainkban hasonló folyamat megy végbe, mint korábban Nyugat-Európában. Egyes helyeken – elsősorban etetőhelyek közelében – biztosan marad ugyan néhány populáció, de országos állományuk a fészkelőhelyek hiánya miatt látványosan kisebb lesz. Kérdés, hogy a galambok állománycsökkenése a későbbiek folyamán milyen hatással lesz a galambokat jelentős mértékben zsákmányoló ragadozómadár-fajokra. Gondolatébresztő, hogy az elmúlt években gyakrabban előfordult a kerecsensólyomok városi környezetben galambokra történő vadászata, aminek részben talán az is lehet az oka, hogy mezőgazdasági környezetben csökkent a galambok száma.

Bagyura János

A Debrecenben telelő VETÉSI VARJAK állományának vizsgálata

– Távcsöves megfigyelések és színes gyűrűs jelölések –

A vetési varjú hazai viszonyok között alapvetően puszta madár, ami a mezőgazdasági területekkel mozaikos füves síkságok f csoportjaiban, fasoraiban vagy ártéri erdőkben szeret fészkelni. Hajdú-Bihar megyére még most is ez a jellemző.

A FÉSZKELŐ ÁLLOMÁNY ORSZÁGOS ÉS MEGYEI HELYZETE

A korábbi évtizedek vadászattal, mérgezésekkel sújtották ezt a fajt is, melynek következtében a hazai állomány összeomlott, a fészkelő párok mintegy 93%-a eltűnt az 1980–1990-es évekre. A néhány évtizede még 220–250 ezer páros fészkelő állomány napjainkban kb. 20 ezer párra csökkent, ezért kellett a fajt 2001-től védetté nyilvánítani (természetvédelmi értéke jelenleg 50 000 Ft).

A drámai állománycsökkenéssel párhuzamosan egy újabb probléma is felmerült, a megmaradt vetésivarjú-kolóniák ugyanis elkezdtek mind nagyobb számban a településekre költözni. Ráadásul ezeknek az urbanizálódott madaraknak közel a fele belterületen fészkel, többek között Pécs, Balatonfüred,

Nyíregyháza vagy Siófok kapcsán ismerhetjük ezt a jelenséget a rendszeres sajtóban is megjelenő hírekből.

A magyar állomány jelentős része, kb. 25–30 százaléka Hajdú-Bihar megyében költ, itt a fészkelők száma határozottan növekszik. A vetési varjú fészkeléséről az utóbbi évtizedben egyre többet sikerült megtudnunk, amiben nagy szerepet játszik az, hogy fészkelepeinek meglete jelentősen befolyásolja a fokozottan védett kék vércse megmaradását. Az utóbbi fajra koncentrált LIFE- és egyéb hátramenti pályázatokból finanszírozott, hazai és régiós fajvédelmi programok során ezért nagy szerepet kapott a vetési varjú életmódjának vizsgálata, amivel kapcsolatban több publikáció is napvilágot látott.

A hazai fészkelő állomány ismerete mellett azonban fontos a téli időszakban hazánkba érkező „fekete sereg” viselkedésének megismerése is, amiről eddig nagyon kevés tudományos munka született. A hazai költő állományra télen csak kisebb helyi kóborlások jellemzőek, alapvetően a költőhely közelében maradnak. A Kárpát-medencében telelő akár tízmillió vetésivarjú-tömeg nagy része főként Északkelet-, kisebb részben Észak-Európából érkezik hazánkba.

SZINKRONSZÁMLÁLÁS

Az ezredfordulót követően a Hajdú-Bihar megyében telelő vetési varjakat négy időszakban vizsgálták az MME

legzetes viselkedése, hogy ezek az intelligens madarak alkonyatkor nem közvetlenül az éjszakázóhelyen gyülekeznek, hanem – nagy hangzavar közepette – attól távolabb, a város északi részének öreg tölgyfáin (pl.: egyetemi campus, klinikák), és a tényleges éjszakázóhelyre, immáron néma csendben, pedig csak a teljes sötétség beállta után repülnek át.

A Debrecenben 2008–2011 között szervezett szinkronszámlálások ideje alatt a teljes téli állomány felmérésére törekedtünk, ezért rendszeresen ellenőriztük a városba vezető potenciális légifolyosókat. Amelyiket használtak a varjak, ott a szinkronszámlálások idején a késő délutáni órákban megfigyeléseket végeztünk. A terepi tapasztalatok alapján a táplálkozó varjúcsoportok napközben az éjszakázóhelytől maximum 20–25 km-re távolodtak el.

A megyeszékhelyen nappalozó, itt táplálkozó egyedek felmérése is több alkalommal megtörtént, ezek alapján számuk 2000–3000 példányra tehető. Nagyon széles és tartósan magas hőbörítésű napokon magasabb, szélcsendes, hómentes időben alacsonyabb egyedszám volt a jellemző.

A varjak városba érkezése október közepén kezdődött, a téli időszakra jellemző, átlag 15 000–20 000 példányos éjszakázó állomány november közepére alakult ki, és a madártömeg március közepéig tartózkodott itt. A három téli vizsgálati periódusban folyamatosan növekedett a Debrecenben telelő vetésivarjú-csoportok létszáma. A szinkronszámlálások során észlelt maximális létszámok: 2008/09-es tél 22 300 pld., 2009/10-es tél 23 530 pld., 2010/11-es tél 32 940 pld. Ezekhez hozzáadva a napközben Debrecenben maradó és itt táplálkozó 2000–3000 madarat kapjuk meg a teljes telelő létszámot.

A 2008/2009-es tél során a Hajdú-Bihar megyében tartózkodó vetési varjak állományát legalább 65 000 példányra becsültük.

Az utolsó telelő varjak, jellemzően az előző évben kelt fiatalok, március második felében távoztak el a városból. Az általános tapasztalatok szerint a városban éjszakázó vetési varjak állománya az utóbbi évtizedekben csökkent, számuk az utóbbi években kisebb mértékben ingadozik.

Tíz év elteltét követően, a 2018/2019-es télen ismét elvégeztük a Debrecenben telelő vetési varjak szinkronszámlálását. A módszerem nem változtattunk, mindent ugyanúgy valósítottunk meg, mint a 2008–2011 közötti időszakban, hogy az adatok összevethetőek legyenek. Az eredmények azt mutatják, hogy 10 év alatt nem változott a Debrecenben telelő vetési varjak egyedszáma. A három téli hónapban 15 000–25 000 példány között változott a létszámuk. A megismételt szinkronszámlálások során észlelt maximális létszám 22 785 egyed volt, ehhez adódott a nappal Debrecen belterületén maradó varjak, ami összességében 25 000 példányt jelentett.

VARJÚJELÖLÉS

A Debreceni Egyetem Mezőgazdaság-, Élelmiszertudományi és Környezetgazdálkodási Kar Természetvédelmi Állattani és Vadgazdálkodási Tanszéke 2006 óta figyeli és vizsgálja a városi környezetben előforduló varjúféleket. Különös tekintettel a jelentős mértékben urbanizálódott, és nagy létszámú városi populációval jelen lévő dolmányos varjúra. Mivel elképzelhető, hogy a dolmányos varjú városi állományszabályozása a jövőben szükségessé válhat, egy csapdázási kísérletet indítottunk, hogy kiderítsük, mely élvefogó lácspadák a leghatékonyabbak befogásukhoz. A munka próbajelleggel 2014-ben indult, majd ezt követően, immáron egységes beállítással, ősztől tél végéig két szezonban, 2016/2017-ben és 2017/2018-ban folytattuk a programszerű munkánkat. A kísérlet helyszíne a Debreceni Egyetem agrárcampusa volt, ahol négyféle csapdatípus hét csapdája kapott helyet.

Mindkét csapdázási szezon leggyakrabban befogott faja nem a célfaj dolmányos varjú, hanem a többzres csapatokban Debrecenben telelő vetési varjak voltak. Ezeket a biometriai adatok felvétele mellett hagyományos alumínium- és távcsöves egyedi azonosítást lehetővé tevő színes műanyag gyűrűkkel jelöltük meg. A csapdázási kísérletünk három szezonja során több mint 400 vetési varjú került kézre, közülük kettőt a jelölést követően Győr környékén látták viszont.

Az ember-varjú konfliktusok kezelése, valamint a madarak akár határon átnyúló védelmének elősegítése érdekében is jó volna tudni, hogy a Debrecenben telelő érkező vetésiek pontosan honnan származnak. Terveink között éppen ezért szerepel néhány madár jeladós nyomkövetővel való felszerelése, amivel választ kaphatunk erre a kérdésre, továbbá rengeteg további adatot gyűjthetünk, pontosíthatunk a varjak közel öt hónapos téli itt-tartózkodásával kapcsolatban is.

Az ember-varjú konfliktusok kezelése, valamint a madarak akár határon átnyúló védelmének elősegítése érdekében is jó volna tudni, hogy a Debrecenben telelő érkező vetésiek pontosan honnan származnak. Terveink között éppen ezért szerepel néhány madár jeladós nyomkövetővel való felszerelése, amivel választ kaphatunk erre a kérdésre, továbbá rengeteg további adatot gyűjthetünk, pontosíthatunk a varjak közel öt hónapos téli itt-tartózkodásával kapcsolatban is.

Az ember-varjú konfliktusok kezelése, valamint a madarak akár határon átnyúló védelmének elősegítése érdekében is jó volna tudni, hogy a Debrecenben telelő érkező vetésiek pontosan honnan származnak. Terveink között éppen ezért szerepel néhány madár jeladós nyomkövetővel való felszerelése, amivel választ kaphatunk erre a kérdésre, továbbá rengeteg további adatot gyűjthetünk, pontosíthatunk a varjak közel öt hónapos téli itt-tartózkodásával kapcsolatban is.

Kövér László, Juhász Lajos, Paládi Petra, Veszelinov Ottó

TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS

A Debrecenben telelő vetési varjakkal már az 1900-as években foglalkozott a debreceni származású világhírű ornitológus, zoológus Udvardy Miklós (lásd: 41. o.). Leveleiben részletesen írt a Nagyerdőben történő éjszakázásokról, a téli varjúutomegekről. Juhász Lajos 1981–1983 között végzett felmérést a debreceni vetési varjakról a város madárvilágát feldolgozó munkája során. Már azokban az években is több tízezer madár tartózkodott itt a téli időszakban. Az 1990-es évek elején Fintha István és Szabó Anikó foglalkozott programszerűen a fajjal, több éven át végzett megfigyeléseiket publikálták is.

Hajdú-Bihar Megyei Helyi Csoport önkéntesei 2008–2019 között.

Debrecenben a legjelentősebb megyei téli éjszakázó helyszínen végeztünk szinkronszámlálásokat, melyek keretében vizsgáltuk a varjak viselkedését, illetve a fajra vonatkozó legfrissebb adatokat gyűjtöttük össze a megyéből. Ennek tapasztalatai alapján a télen északra érkező példányokkal feldúsuló megyei és debreceni állomány hasonlóan viselkedik. A téli éjszakázóhelyeket nem folyamatosan, hanem váltogatva használják, több erdőfoltban, erdőtagban is feltűnnek a tél folyamán, de eközben ragaszkodnak az adott környékhez és a tradicionális éjszakázóhely közelében maradnak. Az éjszakázó vetési varjak jel-

VÖRÖS KÁNYÁK

TÉLI CSOPORTOSULÁSA MAGYARORSZÁGON

Vörös kánya (Fotó: Völgyi Sándor)

Madarász körökben nagy port vert fel a hír 2017 novemberében, hogy Baranyában nagy csapatban telelnek vörös kányák. Sok érdeklődő kereste fel a helyet, mert eddig ilyet senki nem láthatott Magyarországon. Ebben a cikkben ezt a számunkra szokatlan jelenséget szeretnénk részletesebben bemutatni.

ÁLLOMÁNYVÁLTOZÁS ÉS VONULÁSI JELLEMZŐK

A vörös kányák nagyszámú csoportos telelése a hagyományos telelőhelyeken régről ismert. Az általuk legkedveltebb helyeken ötszáznál is több egyed gyűlhet össze éjszakánként. Korábbi teleken hazánkban is lehetett vörös kányákat egy-egy helyen huzamosabb ideig megfigyelni, de mindig csak magányos egyedeket vagy nagyon kicsi csapatokat.

A rendszeres baranyai téli észlelések 2015-ben kezdődtek, a 2017. novemberi újdonság az együtt telelő vörös kányák relatív sokasága volt, aminek kialakulásához a fajjal kapcsolatos két közelmúltbeli változás vezethetett. Az egyik az elterjedési terület keleti részén történő állománygyarapodás, a másik pedig a vonulási szokásban történt változás.

A 20. században a ,70-es évekig a faj teljes elterjedési területére az erős állománycsökkenés volt jellemző, sok országban a „helyileg kipusztult” kategóriában tartották számon, vagy a kipusztuláshoz közeli szintet ért el. De az utóbbi évtizedekben a keleti peremterületeken az állomány gyarapodásnak indult; Lengyelországban már 1500, Ausztriában 100, Csehországban 0 után már 200 párba becsülik a költő állományt, erősödik Szlovákia nyugati felén, és újból

költött Horvátországban és Ukrajnában is. Magyarországon is voltak évek, amikor nem volt ismert költő pár, azonban jelenleg nálunk is emelkedik a számuk, a becsült állomány nagysága 15–20 pár.

A vörös kánya különlegessége, hogy az egyetlen olyan ragadozómadár-faj, amely Nyugat-Európában, feltehetően a mai Spanyolország és Dél-Franciaország térségében alakult ki, és ebből a géncentrumból jelenleg is tart a faj terjeszkedése. Ezzel szemben a rokon barna kánya világpolgárnak tekinthető; Euráziában, Afrikában és Ausztráliában is elterjedt, helyenként igen gyakori, és a harmadik világ országaiban települési hulladékeltakarítóként fontos közegészségügyi szerepet tölt be. A dögevés a vörös kányára is jellemző, a Mediterráneumban gyakran látni ezeket a madarakat az utak felett járőrözni, és az autók által elütött tetemekre lecsapni (szerk.).

Habár a barna kánya kapta a *Milvus migrans*, „vonuló kánya” tudományos nevet, a rövid távú és összetett vonulás a *Milvus milvus* nevű vörös kányára is jellemző. A telet a többség az Ibériai-félszigeten és Franciaország déli részén tölti, és nagyságrendekkel kevesebb vonul az Appennini- és a Balkán-félszigetre, amik feltételezhetően keletebbre költő vagy onnan származó egyedek lehetnek. Ám az utóbbi évtizedekben egyre több marad egész évben a költőhely közelében, és a vonulók is mind kisebb távot tesznek meg.

Svájcban 1959-ig nem figyeltek meg rendszeresen vörös kányát télen, viszont 2016 januárjában már 3362 egyedet számoltak 48 ismert telelőhelyen. Csehországban csak 1993/94. téltől vannak ismert telelőhelyek, de 2000-ben már 132 egyed volt itt. Nemrégiben pedig a horvátországi Eszék-Baranya megyében fedeztek fel rendszeres telelőhelyt.

Ha valaki ezeket a változásokat végiggondolta, talán meg sem lepődött, amikor a baranyai „tömeges” telelőhelyre fény derült.

A MODERN TECHNIKA SEGÍT

2014-ben indult egy telemetriás (nagy távolságú, vezeték nélküli adatgyűjtés – szerk.) kutatási projekt Csehországban, Ausztriában

és Szlovákiában, aminek egyik célja épp a „keleti” vörös kányák vonulási szokásainak feltérképezése volt. Már az első megjelölt egyedek közül is nálunk töltötte a tél nagy részét néhány, de ezek vagy egyedüli példányok, vagy csak nagyon kis létszámú csapatnak voltak a tagjai. Viszont 2017 októberében feltűnt, hogy kettő is tartósan ugyanabban a térségben mozog, és többször együtt is éjszakázik, így elképzelhető volt egy nagyobb csapat gyülekezése arrafelé. A jeladók adatai alapján meg lehetett állapítani a kedvelt éjszakázóhelyeiket, és végül november 9-én pirkadatkor legalább 30 kánya pihenőhelyére lertünk.

A feltételezett éjszakázóhely ismeretében késő délután kilátogattam a helyszínre. Este családostan hívtam a kollégát, hogy sok kánya nem lehet a környéken, mert egyet sem láttam. A friss éjszakai adatokkal a telefonomon hajnalban újabb próbát tettem. Már világos volt, de a ködben az erdőfoltot is alig lehetett látni. A homályban egyszer csak alacsonyan elrepült egy kánya. Elkéstem! – hasított belém a gondolat. Elindultam a kánya után, hátha még egyszer megpillantom, de csak egerészölyveket láttam. Hirtelen újra feltűnt egy kánya. Odaért egy erdősávban álló kiszáradt fához, körözött fölötte, majd leszállt az egyik ágra. Én pedig csak néztem kikerekedett szemmel, mert azon az egyetlen fán legalább 28 vörös és 2 barna kánya ült!

Laczik Dénes visszaemlékezése

Az első megfigyelést sorban követte a többi, a jeladós madarak mozgásának követésével további éjszakázóhelyeket sikerült felderíteni, így szinkronszámlálást (egy időben több helyen végzett megfigyelés – szerk. megjegyzése) is lehetett végezni. Az egy helyen éjszakázó kányák maximális száma eddig 41 volt Baksán. Az egy időben, de több helyen éjszakázó kányák összesen 53-an voltak Baranyában. Közeliükben több egerészölyvet és hollót lehetett megfigyelni; ez a követő viselkedés feltehetően a hatékonyabb közös zsákmányszerzéssel függ össze, illetve táplálékhiányra enged következtetni. Az erősrrend egyébként az ölyveknek kedvez, a kányák által megtalált táplálékot az egerészölyvek sokszor elorozzák tőlük, a szemfüles hollók pedig a maradékra csapnak le.

CSOPORTOS TÉLI ÉJSZAKÁZÁS

A vörös kányák őszi-téli csoportos éjszakázásáról még kevés hazai ismeretünk van, saját megfigyeléseinket csehországi tapasztalatokkal egészítjük ki.

A csoportos téli éjszakázóhelyeket sokszor éveken, évtizedeken át használják, de vannak alkalmiak és időszakosak is. A jellegzetesek főleg síkvidéki, alluviális (folyók hordalékával egykor feltöltött terület – szerk.), idős tölgy-, kőris-, nyárerdőekben, néha ártéri nyarasban vagy fűzesben vannak. Ahol a közelben több éjszakázóhely is van, ott a helyenkénti egyedszám az ide-oda átköltözők miatt sokszor ingadozik, egyesek átmenetileg vagy végleg meg is szűnhetnek. Baranyában nagyon sok erdőfoltot használnak pihenésre a kányák, gyakran több kisebb csapatra szétválva akár egymástól néhány kilométerre lévőket is.

Az éjszakázóhelyről a csapat még napfelkelte előtt, de már világosan kihúz. Kedvező időjárási feltételek esetén hamar szétszóródnak a környéken, ködös, esős időben azonban gyakran együtt marad a csapat több óráig is. Táplálkozni 10–15 km-re is szétszóródnak, emiatt napközben nem lehet látni egyszerre sokat, így számolásuk ilyenkor hasztalan. Az elsők már kora délután gyülekezni kezdenek az éjszakázóhely pár tíz méteres, legfeljebb néhány kilométeres közelében, csak ritkán gyülekeznek egyből az éjszakázóhelyen. Néha több gyülekezéshelyről jönnek össze egy helyre,

és érdekes módon a gyülekezéshely is lehet tradicionális. A tényleges behúzás kisebb-nagyobb csapatokban, rendszerint jóval naplemente után, kevéssel a teljes sötétség beállta előtt történik. Ha nincs szélvihar vagy ellenkezőleg, szélcsend, akkor a fák koronája felett vitorlázgatva, egyébként inkább alacsonyan, egyenesen szállnak be éjszakázni.

Egy érdekes jelenség társul a csoportosuláshoz, a „felkörösés”. Ilyenkor zavarásra vagy megmagyarázhatatlan okból az egész csapat felrepül a gyülekezéshely vagy az éjszakázóhely fölé, ott lassú szárnycsapásokkal egy ideig kavargognak, majd lassan visszaereszkednek. Élénk szeles időben gyakrabban és tovább tartózkodnak a levegőben, ellenben szélcsendes vagy viharos időben a felkörösés el is maradhat.

MÓDSZERTANI SEGÍTSÉG A SZÁMOLÁSHOZ

Ha valahol az őszi-téli időszakban egymás utáni napokon egy vagy több kánya is szem elé kerül, érdemes az esti órákban a környéken szétnézni, hátha előkerül egy csoportos éjszakázóhely. Ennek az élmény mellett természetvédelmi haszna is lehet, ugyanis a legtöbb csoportosulás költőhely közelében szokott kialakulni, így ismeretlen fészkelőhelyre is bukkanhatunk. Amennyiben szerencsénk van, három jó számolási lehetőségünk is adódhat:

1. a gyülekezéshelyen felkörösés közben;
2. szintén felkörösésnél az éjszakázóhelyen, ha az ég a háttérben még kicsit világos (de ilyenkor a sötétben sokszor már a varjaktól sem lehet megkülönböztetni őket);
3. alkalmas helyről az esti behúzásnál az áthaladókat tudjuk számolni.

Barna kányák sokszor előfordulnak a vörösek között, annak ellenére, hogy jellemzően vonulók, és a telet rendszerint Afrikában töltik. Baranyában 8 példány volt egyszerre a legtöbb. Ha nagyobb számban vannak jelen, akkor általában tiszta barnakánya-csapatot alkotva elkülönülnek, legyen ez csupán egy fa távolság.

Köszönjük David Horalnak tapasztalatai megosztását, és barátaink segítségét a számolásban!

Spakovszky Péter, Laczik Dénes

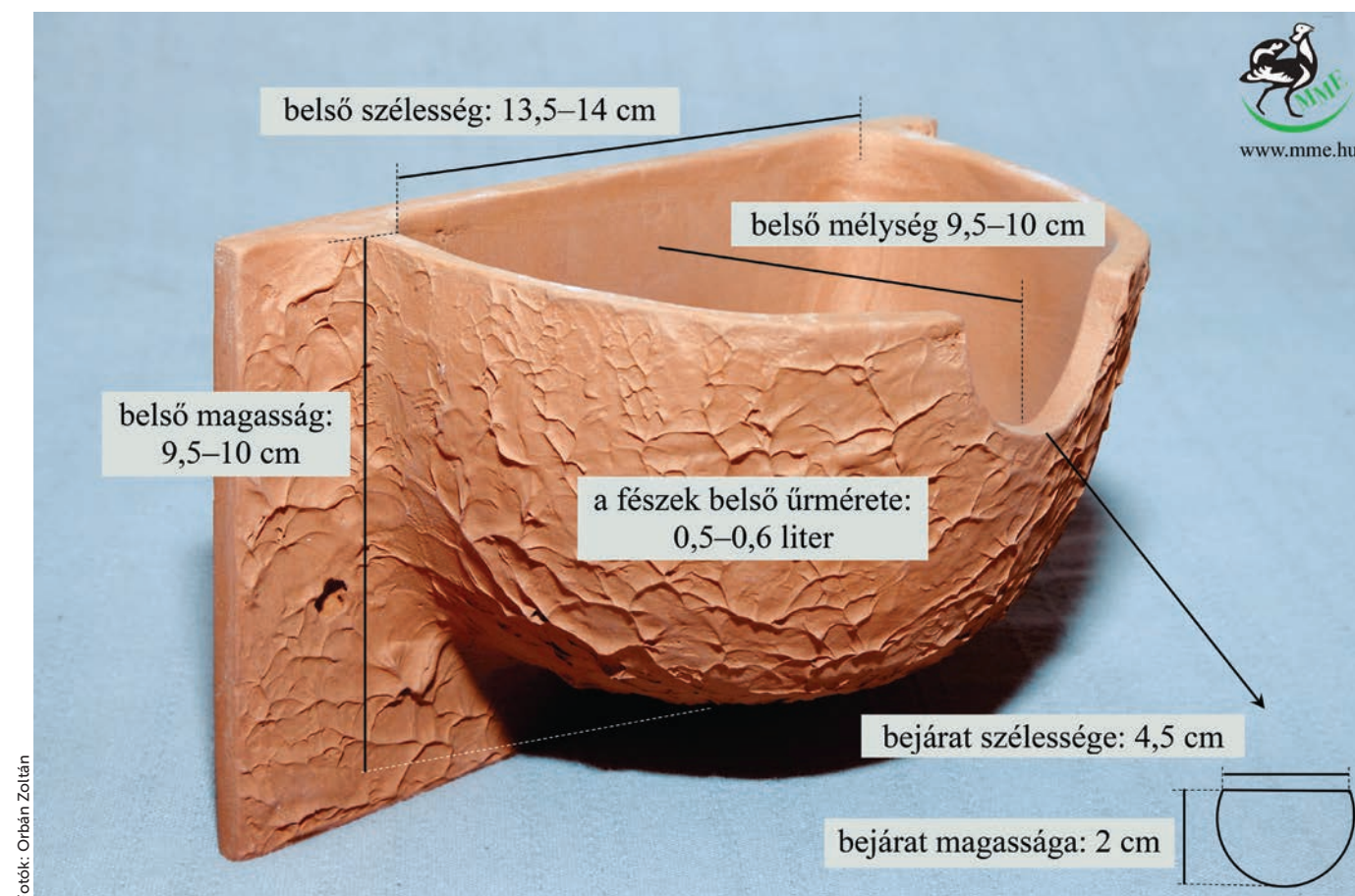

Vörös kányák éjszakázóhelyen gyülekező csoportja (Fotó: Kalotas Zsolt)

MOLNÁRFECSEKÉK KÖLTÉSÉNEK SEGÍTÉSE II.

Műfészkek készítése

Bár a sárfészket építő fecskéink messze, az afrikai telelőterületeken járnak, az elkövetkező hetekben, hónapokban sokat tehetünk a következő költési időszak sikeréért azzal, ha műfészkeket helyezünk ki számukra. Ezeket az eszközöket nemcsak az MME boltjában lehet beszerezni, de mi magunk is elkészíthetjük otthon. A Madártávlat 2019. évi tavaszi számában (20–22. oldal) a mesterséges molnárfecsketelepek két típusával, most pedig a műfészkekészítés fogásaival ismerkedhetünk meg.

MEKKORA LEGYEN A MŰFÉSZEK?

Mindkét sárfészket építő fecskefajunkra jellemző a fészkek egymástól gyakran jelentős mértékben eltérő alakja és akár mérete is. Ez a tulajdonság különösen a zárt fészkeiket akár több egymáshoz kapcsolódó szintben építő molnárfecskékre jellemző, illetve számukra kedvező. Mindazonáltal van néhány olyan mérőszám, mindenképp a belső űrméret, ami alapján a madarak számára biztosan megfelelő műfészkeket készíthetünk.

A Tolna megyében hosszú évek óta műfecskéfészkek-típusok kikísérletezésével és számos nagyságrendben kihelyezve ezek gyakorlati alkalmazásával foglalkozó Mátics Ferenc, valamint a Németországból Magyarországra költöző Walter és Marianne Haubner házaspár tapasztalatai alapján az ideális molnárfecské-műfészkek (és a füstifecske-műfészkeké is) belső űrmérete 0,5–0,6 liter (a felső peremig, a bejárati nyílás beragasztásával mérve). Amennyiben ez a befogadóképesség adott, a fészkek a klasszikus és a kissé elnyújtott negyedgömb, valamint félgömb kialakítású is lehet.

E szempontokat figyelembe véve újítottuk meg az MME-bolt műfecskéfészkeit az idejére (a képen látható molnárfecskéfészektől a füstifecskeéig csak annyiban tér el, hogy azon nincs bejárati nyílás)

SABLONTÍPUSOK

A fecskeműfészkek elkészítésének alapját a sablon kialakítása jelenti. Ennek két típusa van:

- a *negatív* sablont valamilyen puha, de ellenálló anyagba (hungarocell/nikecell, lépésálló és lábazatszigetelő, habosított műanyag lap) mélyítjük;
- a *pozitív* sablon pedig a sík felületből kiemelkedő.

A molnár- és füstifecske-műfészkek irányadó, főbb belső méretadatai:

- a *negyedgömb* alakúnál:
 - szélesség a hátfalnál: 13,5–14 cm
 - mélység: 9,5–13 cm
 - magasság: 6,5–10 cm
 - űrméret: 0,5–0,6 liter
- a *félgömb* alakúnál:
 - átmérő: 10,5–11 cm
 - mélység: 7–9 cm
 - űrméret: 0,5–0,6 liter

Negatív molnárfecskéfészkek-sablonok (balra klasszikus, kerekded, jobbra kissé hosszúságú) pontos méretének kialakítása smirglivel

Negyedgömb (balra) és félgömb alakú pozitív molnárfecskefészkek-sablonok...

...és ezekkel készült műfészkek (a felső sorban a félgömb, az alsóban a negyedgömb sablonúak)

A fészekanyagot a negatív sablonba bélelésként...

...a pozitívra halmozva rakjuk

A gipsz és fűrészpor keverékéből a gyors kötés miatt csak egy fészeknyit keverünk

A tenyérszerű anyaglabdából kis adagokat kicsipontva tapasszuk ki a fészek falát

A negatív sablon elkészítésekor az előző fejezet méretadataihoz hozzá kell adni a fészkek anyagának falvastagságát is, tehát ennek mindhárom dimenziója 0,5–1 centiméterrel tágasabb lesz. Pozitív sablon esetében, mivel itt a minta a fészkekcsésze belső méretét határozza meg, azoknak a megadott mérőszámok szerinteknek kell lenniük.

A MŰFÉSZEK ANYAGA

Fecskeműfészkek otthoni készítéséhez legjobb modellgipsz és fűrészpor keverékét (2–3 kis marék fűrészporhoz 4–5 púpos evőkanál gipsz) használni. Alternatívát jelent a kültéri, fagyálló csemperagasztó, amibe a súlycsökkentés érdekében is keverhetünk fűrészport vagy perlitet. A beton a szükséges anyagvastagság miatt nagyon nehéz, ezért messze nem ideális alapanyag.

Simítás nedves ecsettel

Kb. negyedórányi előszáradást követően távolítsuk el a sablonból (sablonról) a fészket

A MŰFÉSZEK ELKÉSZÍTÉSE

Terjedelmi korlátok miatt itt nem tudunk minden lépést fotón bemutatni. A részletes szemléltetés elérhető az MME-honlap fecskvédelmi oldalán: mme.hu > Madárbarát > Fecskvédelem > Műfecskefészkek készítése. A cikkben a valószínűleg legjobb, gipsz-fűrészpor keverékből álló, negatív sablonú műfészkek elkészítésének fő lépéseit szemléltetik a képek.

VÉGSO SIMÍTÁSOK

Különösen a fehér színű gipsz-fűrészpor keverékből, de a csemperagasztóból (betonból) készülő, sőt még az MME által forgalmazott, égetettagyag műfészkek esetében is jó gyakorlat, ha a kihelyezés előtt közepesen híg sárral beecsetelve földszínűvé tesszük ezeket. Kihelyezés előtt érdemes egy-két csipetnyi száraz fűvet is a fészkekbe tenni, különösen tavaszi kirakáskor.

KIHELYEZÉS, RÖGZÍTÉS

A könnyű gipsz-fűrészpor molnárfecske-műfészkek falra rögzítéséhez használjunk Pattex Fix Extreme Total „egy másodperces” ragasztót, ami 15 másodperces erőteljes falnak nyomást követően már valóban stabilan megtartja a fészket. Ez a ragasztó azt is lehetővé teszi, hogy a fészket egy erős késpengével bármikor lepattinthatassuk a helyéről.

A fészkeket kényelmesen elkészíthetjük december és február között, majd a melegedő tavaszi napok valamelyikén, lehetőleg még márciusban, helyezzük ki ezeket, hogy az Afrikából hazatérő fecskéket még több fészkelőhely várja.

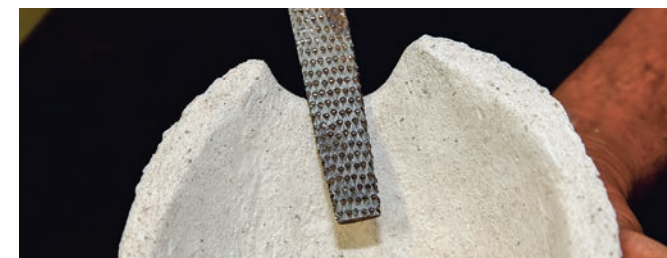
Orbán Zoltán

A molnárfecskefészkek bejáratának kivágás utáni finomítása nedves ujjal

Néhány napnyi teljes száradás után smirgivel csiszoljuk simára a fészkek belsejét, ráspollyal reszeljük vízszintesre a felső peremrészeket (ez a kihelyezésnél lesz majd fontos),...

...illetve kicsit lejtőre a röppnyílás belső részét

A tubusból a pisztoly segítségével nyomjunk ki 15–20 cm hosszúságú, ujjnyi vastag ragasztóanyagcsíkot,...

...majd a vattával előnedvesített peremre késsel vigyünk fel a képen látható módon csipetnyi ragasztóadagokat (ez egyébként fehér színű, amit itt a szemléltetés érdekében sötét színű anyag helyettesít)

MME

2019. július–szeptember

HÍREK

Az MME országszerte 30 helyi csoport keretében végzi a legkiterjedtebb természetvédelmi és szemléletformáló munkát. Belépéskor tagjaink automatikusan a lakóhelyükhöz legközelebbi csoporthoz kerülnek, de természetesen lehetőség van a kérésnek megfelelő csoportba kerülésre is. A helyicsoport-hálózatról és programjairól az MME-honlap (mme.hu) kezdőoldalán (Helyicsoport-hírek és Eseménynaptár, valamint térkép lent) lehet tájékozódni. Amennyiben szeretne bekapcsolódni a csoportja munkájába, kérjük, vegye fel a kapcsolatot a helyi tisztségviselővel, és iratkozzon fel a levelezőlistára is.

BARANYA MEGYEI CSOPORT

A vércsék meghálálták erőfeszítéseinket. Még tavaly ősszel közel 100 db új műfészket helyeztünk ki a vércsék számára, így tavasszal már 714 odú várta költésre a madarakat. Az odúfoglaló vörös vércsék száma idén látványosan gyarapodott, és ennek a gyarapodásnak a mértéke még bennünket is meglepett. A tavalyi 82 párral szemben idén 188 pár költését kíséreltük figyelemmel, ami 129,3%-os növekedést jelent. Odút foglalt még 8 pár erdei fülesbagoly is. Érdekesség, hogy 5 odúban a vércsék a fiókák kirepülése után másodszor is költésbe kezdtek, ami a pocokgradációval hozható összefüggésbe. A májusi esős időjárás azonban nem kedvezett a madaraknak. A vércsék 69 költése (35,8%) bizonyult eredménytelennek, de a 124 sikeres költés során még így is 546 fióka repült ki, ami több mint kétszerese a tavalyinak. A kirepülő fiókák száma a 2005-ös kezdetektől számítva így már 1537-re nőtt.

Bank László

BÉKÉSI MEGYEI HELYI CSOPORT

Július 19-én kunágotai általános iskolásoknak tartottunk madárgyűrűző bemutatót, július 22-én pedig a 19. kevermesi honismereti táborban előadás keretében mutattuk be a Dél-Békés természeti értékeit határon túli fiataloknak. Augusztus 1-jén indult útjára immáron negyedik alkalommal a kevermesi őszi madárgyűrűző táborunk. Ez idáig 37 madárfaj több mint 700 egyede akadt itt hálóbá, legnagyobb számban poszáták és füllemülék. A munkába a megye több részéről érkező érdeklődők kapcsolódtak be, és olyan érdekes madárfajokat láthattak kézben, mint a kakukk, nagy fakopáncs, nyaktekercs, sárga billegető, nagy füllemüle, karvalyposzátá, halvány geze, kormos légykapó vagy éppen a sárgarigó. Augusztus 2-án egész napos bemutató madárgyűrűzésen és ismeretterjesztő előadáson ismerkedhettek meg az az érdeklődők énekesmadarakkal és a vonuláskutatás módszereivel Gyulán.

Bozó László

BÖRZSÖNYI HELYI CSOPORT

A Börzsönyi Helyi Csoport idén kora tavasszal, még a költés időszak előtt, tíz darab speciális kialakítású, 15x15x15 cm belméretű „C” típusú odút helyeztünk ki a hegyi billegetők számára, patakokat átívelő hidak alá, vízátereszek oldalára, olyan

Hegyi billegető a fészkelőládában (Fotó: Dénes János)

helyekre, amelyeket tapasztalatunk szerint kedvelnek a billegetők. Kísérletünk sikeresnek bizonyult, ugyanis a tíz odúból ötben költöttek hegyi billegetők, négy párnak pedig két költése is volt. Két pár ugyanabban az odúban költött, a másik két pár a közelben új fészket épített. Az évek során a természetes körülmények között fészkelő hegyi billegetőknél is megfigyeltük, hogy nem szívesen használják a régi fészket második költésre, ezért a jövőben két odút fogunk kihelyezni az arra alkalmas helyekre, ezzel is segítve a második költés sikerességét. Az első év eredménye bizakodásra ad okot, mivel bebizonyosodott, hogy a faj nálunk is telepíthető, illetve az öt elfoglalt odúban összesen 39 hegyibillegető-fióka nőtt fel.

Dénes János

BUDAPESTI HELYI CSOPORT

Hatodik alkalommal rendeztünk nyár végi gyűrűzőtábort a Naplás-tó partján augusztus 12–24. között. Idén öt állásban tizenhét hálóbá dolgoztunk, a madárgyűrűzési bemutató

Érdeklődők a táborban (Fotó: Lendvai Csaba)

Fürj (Fotó: Lendvai Csaba)

mellett éjjeli lepkészás és teknősfelmérés is szerepelt a programban. A tizenhárom nap alatt 37 madárfaj 956 példánya került kézre. A táborban több mint 1800 látogatót fogadtunk, többségük az internetes és sajtókommunikációnak köszönhetően célzottan érkezett, de jó néhányan arra járó kirándulóként kapcsolódtak a programba. A bázisunkként működő faházat a Rákosmenti Mezei Őrszolgálat, a gátórházat a tulajdonos bocsátotta rendelkezésünkre, amit ezúton is köszönünk.

Lendvai Csaba

A szeptember végi takarítási világnap alkalmából évek óta egy-egy védett budapesti területre szervezünk közösségépítő, élőhelymegőrző programot. Öt év elteltével új védett területekkel, a X. kerületi Felsőrákosi-tóval és a 25 hektáros, XV. kerületi Szilas-tóval gazdagodott a főváros. Az évtizedes elhanyagoltság következtében különösen az utóbbi terület vált illegális személtelakóhelyé, az oltalom kimondása után lehetőségünk nyílt az áldatlan állapot felszámolására. Felhívásunkra, amit a Corvinus Egyetem tanárainak csapata az egyetemen belüli meghirdetéssel is támogatott, végül több mint 80 önkéntes érkezett, és a nap végére 45 m³ illegálisan lerakott hulladék került ki a területről. Az önkéntesek munkáját gépjárművekkel, a szemét elszállításával és a helyszín biztosításával a Főkert

Takarítási világnap (Fotók: Bajor Zoltán)

Nonprofit Zrt., a Fővárosi Önkormányzati Rendészeti Igazgatóság (FÖRI) természetvédelmi őrszolgálat és a Rákosmenti Mezei Őrszolgálat segítette, amiért külön köszönetünket szeretnénk kifejezni.

Bajor Zoltán

DOMBÓVÁRI HELYI CSOPORT

Természettudományi bemutatóteremmel gazdagodott a csoport túskei táborhelye, ami 1980-tól szaktáborként, 2001-től erdei iskolaként is működik. Az elmúlt 40 év folyamatos fejlesztésének köszönhetően a város határában lévő horgásztavaknál megteremtettük a természet- és környezetvédelmi nevelés bázishelyét. Több évtizedes kutatómunkánk eredménye, hogy a Kis-Konda-patak völgye védett terület lett. A patak duz-

A madárvárta főépülete

Az új minimúzeum épülete a madárvártán (Fotók: Nagy Sándor)

asztásával egy gyönyörű másodlagos vizes élőhely alakult ki az elmúlt 50 évben, itt építettük fel a madárvártát (1984), majd a „madárbarát kert” (2001), a „madárvédelmi berendezések bemutatóhelyét” (2011), illetve a vízparti fűzesben az „élménymegfigyelőt” (2014). 2017 őszén kezdtük el a 30 m²-es bemutatóterem alapozó munkáit. Közel ezer órányi társadalmi munkára volt szükség, hogy a minimúzeum sokszínű és gazdag kiállítási anyagának minden eleme a helyére kerüljön:

- preparátumok (115 madár- és 9 emlősfaj), madármúmiák (40 faj), fészekgyűjtemény (20 faj), tojásgyűjtemény (20 faj), bogár- és lepkegyűjtemény, állatok testrészei (50 faj), koponyák, trófeák;

- 16 tájékoztató tábla többek között a madárvonulásról és a madárgyűrűzésről, más állatcsoportok képviselőiről, a Natura 2000-es területekről és a múzeum anyagáról;
- két vitrinben helyeztük el a madárgyűrűzés és madármegfigyelés kellékeit, eszközeit és további háromban a fészek- és a tojásgyűjteményt;
- lehetőség van szakkönyvek és mikroszkópok használatára is (pl. bagolyköpetek vizsgálata).

Az átadóünnepség megnyitóján Deli Orsolya és Fenyvesi Gábor tanárok szolgáltatták a zenei felvezetést. Az MME képviseletében Haraszthy László, az önkormányzatában Szabó Lóránd polgármester méltatta a munkánkat és a bemutatóterem várható szerepét az ifjúság nevelésében és az ismeretterjesztésben. A rendezvény keretében köszöntük meg a Dombóvári Polgármesteri Hivatalnak, Bakarecz Attilának, Bocz Jánosnak, Szabó Csabának, Dunai Józsefnek és Virág Kristófnak a támogatását. Az avatással egy időben gyűrűzési bemutatót és a régi képek segítségével kiállítást is tartottunk.

Várjuk a természet iránt érdeklődő magánszemélyeket, óvodai és iskolai csoportokat, családokat, civil szervezeteket, madarászulisokat és az erdei iskola iránt érdeklődő osztályokat. Az érdeklődők a madárvárta honlapján (www.madarvarta.atw.hu) tájékozódhatnak a helyi múzeum anyagáról, a tábori körülményekről, a szaktáborok, témanapok és erdei iskolai programok tartalmáról, az igényelhető előadásokról és terepi programokról. Érdeklődni e-mailen (mme28dvar@gmail.com) és telefonon is lehet (30/296-4501).

Nagy Sándor

HAJDÚ-BIHAR MEGYEI HELYI CSOPORT

A Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság és az MME Debreceni Területi Irodájának közreműködésével idén is részt vettünk az immáron 6. Hortobágyi madárgyűrűző tábor munkájában. Szokás szerint két turnusban dolgoztunk a hortobágyi halastavaknál augusztus 12–16., majd 26–30. között. A részt vevő fiatalok betekintheztek a Hortobágyi Vonuláskutató Állomás munkájába. Emellett gyalogtúrák, terepi madarászprogramok közel száz faj megfigyelésével, kisvasutazás, akadályverse-

Bemutató madárgyűrűzési foglalkozás (Fotó: Veszelinov Ottó)

nyek, bátorságpróbák és szalonnasütés, előadások és természetfilmek is színesítették a táborlakók mindennapjait. A megfigyelt madárfajok között olyan érdekességek is voltak, mint a jégmadár, kékbegy, sárszalonna, billegetőcankó, füles vöcsök és nyaktekercs. A tábor végén a gyerekek játékos vetélkedőn mutathatták be megszerzett tudásukat, a legjobbakat ajándékokkal jutalmaztuk. Köszönjük a táborozás lebonyolításában közreműködő Pusztai Dóra, Kati Sára, Kiss Ádám, Monoki Ákos

és Tóth Pál (a HNPI részéről), valamint Tóth Fanni (az MME DTI képviseletében) munkáját. Jövőre mindenkit visszavárunk!

Szabó Nándor, Veszelinov Ottó

KISALFÖLDI HELYI CSOPORT

Augusztusban énekesmadarakat gyűrűztünk a nyirkai-hanyi CES-ponton, míg a megyei hatyúpárok egyedeit a Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság munkatársaival közösen színes gyűrűvel jelöltük meg. Szeptember 15-én önálló standdal jelentünk meg a győrladaméri Tanyabúcsún. A sátrainknál megforduló közel száz érdeklődő, köztük sok gyermek, kipróbál-

Győrladaméri Tanyabúcsú (Fotó: Kiss Viki)

hatta a madárodú-készítést, madarastotóban és kifestőkben jeleskedhettek. Szeptember 21-én az Audi Hungaria Zrt. munkatársai önkéntes nap keretében több tucat madárodút, többek között „B” típusú énekesmadár-odút, vércseládát, kuvikodút és gyöngybagolyládát készítettek a helyi csoportunk tagjai segítségével. Szeptember 22-én a Gönyői-homokvidéke kitalarítottuk a tavasszal kihelyezett „D” odúkat. Meglepődve tapasztaltuk, hogy a júniusban észlelt két búbosbankaköltésen kívül további két odúnkban is költöttek bankák. A sikeres madárodútelepet a jövőben bővítjük, sőt vércseládákat is fogunk kihelyezni a területre. Szeptember 27-én és 28-án általános iskolás csoportokat fogadtunk bemutató madárgyűrűzésre a Pannonhalmi Arborétumban, amely foglalkozásokon 150-en vettek részt.

Kisalföldi Helyi Csoport vezetősége

SOMOGY MEGYEI HELYI CSOPORT

A helyi csoport önkéntesei a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság őrszolgálatával közösen a partifecskelelep védelmében vettek részt a 67-es út építésének Polányhoz közeli szakaszán. A korábban idehordott homokfalba több mint 270 fecske- és néhány gyurgyalgacs család költözött. A természetvédelmi szakemberek helyszíni szemléjét követően a 67-es út kivitelezői azt ígérték, hogy a homokfalat nem bontják el addig, amíg a madarak fiókaí ki nem repülnek.

Stanics Adrienn

VAS MEGYEI HELYI CSOPORT

A harmadik negyedévben befejeztük a Tömördi Madárvárta Állandó ráfordítású madárgyűrűzés (CES) programját, aminek során 32 madárfaj 215 példányát gyűrűztük meg, és 16 madárfaj 60 példányát fogtuk vissza. Ezek között volt az ország jelenleg legidősebb ismert korú erdei pintye; a hím madarat 2010-ben gyűrűztük fiatalként a madárvártán, és azóta többször is

visszafogtuk költési időszakban. Júliusban véget ért a megyei fehérgólya-felmérésünk; idén 208 gólyafészekből 135 volt lakott, és 99 pár költött sikeresen Vas megyében, ami az utóbbi évek legalacsonyabb számát jelenti. Július utolsó hetében elkezdtek a Tömördi Madárvárta 22. nyári-őszi Actio Hungarica madárgyűrűzési programját. Augusztus-szeptemberben egy cseh gyűrűs fürjkakas és barátposzáta, egy Szlovéniában gyűrűzött fülemüle és egy Svédországban jelölt kerti rozsdafarkú is kézre került. A fülemülét tíz nap múlva másodszor is visszafogtuk, a madár ez idő alatt jelentős mennyiségű vonulási zsírtartalékot felhalmozva 6 grammal növelte a testtömegét. Ez az adat is arra utal, hogy a tömördi bokros nemcsak pihenőhely, de fontos táplálkozóhely is a vonuló fülemülék számára. Szeptember 26-án egy törpesármányt is fogtunk, ez a nyolcadik gyűrűzött példány Magyarországon. A madárvárta programja iránt idén is nagy volt az érdeklődés az oktatási intézmények részéről. Augusztusban a Csányi Alapítvány által támogatott gyerekek, a Dévai Szent Ferenc Alapítvány székelyhídi otthonának lakói és a Szombathelyi Erdészeti Zrt. szervezésében a csíkszeredai tanulók is részesei lehettek madárgyűrűzési bemutatóinknak. Szeptemberben a Szombathelyi Erdészeti Zrt. közreműködésével elvégeztük a helyi csoport kezelésében lévő tömördi rétek fenntartását szolgáló szárazúzóást. Az Életünk című folyóirat nyár közepén megjelent kötete a Tömördi Madárvárta tevékenységét összefoglaló írásunkat közölte. Ezúton is köszönet helyi csoportunk önkénteseinek a programok sikeres megvalósításáért.

Gyurácz József

ZEMPLÉNI HELYI CSOPORT

Helyi csoportunk hagyományos nyári madarásztáborát minden évben augusztus második felében rendezzük meg Boldogkőújfaluban. Évről évre egyre több látogató érkezik hozzánk – sokukat régi ismerősként köszöntöttük, másokkal pedig idén ismerkedtünk meg –, akik együtt töltenek velünk pár napot

Boldogkőújfalui madarásztábor (Fotó: Balogh Katalin)

vagy akár egy teljes hetet, a tábor alatt vagy után pedig sorra csatlakoznak a csoportunkhoz, és segítik tovább a munkánkat. A gyűrűzésben és madárhatarozásban nyújtott kiemelkedő segítséget és teljes körű tájékoztatást Ölveczki Gyulának köszönhetjük, aki idén is elkápráztatott minket felkészültségével és profizmusával. A táborlakók számára az eddigiekhez hasonló színes programokat szerveztük, hogy mindenki megtalálhassa a számára kedvező elfoglaltságot, így idén is volt íjászkodás, társasjátékok, kézműveskedés, közös tábori sütés-főzés, bográcsozás, előadás és kirándulás a csurgói erdészházhoz.

Balogh Katalin

MEGALAKULT AZ MME HARKÁLYVÉDELMI MUNKACSOPORTJA

A 2019. augusztus 2-án az MME Központi Irodájában megalakult Harkályvédelmi Munkacsoport fő célja a harkályok és élőhelyeik védelme, a velük kapcsolatos ismeretek gyűjtése, továbbá:

- a harkályfajok népszerűsítése és a figyelem ráirányítása a velük, illetve élőhelyeikkel kapcsolatos természetvédelmi kérdésekre;
- a harkályok iránt érdeklődő madárbarátok összefogása;
- a harkályok megfigyelése, tanulmányozása és kutatása összehangolt keretek között;
- az egyes fajok állománytrendjeinek monitorozása helyi, regionális és országos szinten;
- a harkályokat és élőhelyeiket fenyegető veszélyeztető tényezők meghatározása;
- a veszélyeztető tényezők alapján javaslatok kidolgozása a védelmi intézkedésekre;
- tudományos és népszerűsítő cikkek és tanulmányok megjelentetése a harkályokról és élőhelyeiről;
- kapcsolatfelvétel és együttműködés hasonló célokat követő külföldi szakértőkkel és szervezetekkel.

Magyarország bővelkedik harkályokban, az Európában előforduló tíz fajból – a háromujjú hősík kivételével – kilenc, vagyis a zöld küllő, a hamvas küllő, a fekete harkály, a nagy fakopáncs, a balkáni fakopáncs, a fehérhátú fakopáncs, a közép fakopáncs, a kis fakopáncs és a nyaktekercs is költ hazánkban.

Az érdeklődők követhetnek minket Facebookon az „MME HARKÁLYVÉDELMI MUNKACSOPORT – HUNGARIAN WOODPECKER WORKING GROUP” címen, írhatnak a csoport levelezőlistájára (harkalyvedelem@mme.hu), illetve közvetlenül a koordinátornak (Ónodi Gábor, harkalykoordinator@mme.hu).

Gorman Gerard, Ónodi Gábor

FELHÍVÁS RAGADOZÓMADÁR-ISMERETI KÉPZÉSRE!

Az MME Ragadozómadár-védelmi Szakosztály 2020. január-március között újabb ragadozómadár-ismereti tanfolyamot szervez Budapesten. A tanfolyam előadói a szakosztály aktív tagjai, az egyes szakterületek specialistái. Az előadásokra – hét alkalommal – szombatonként kerül sor. Egy ezt követő nyolcadik alkalommal múzeumi preparátumokat nézünk meg, majd a kilencedik összejövetelre terepi napot szervezünk. Egy-egy előadói napon öt, esetleg hat 45 perces előadást tartunk. A tanfolyam elvégzéséről a résztvevők igazoló oklevelet kapnak.

Az előadásokon részletesen bemutatásra kerül az összes hazai bagoly- és nappali ragadozómadár-faj, továbbá a fekete gólya is. Ezenkívül a résztvevőket megismertetjük a madarak mozgásával, költésbiológiájával, táplálkozásával, vonulásával kapcsolatos sajátosságokkal, illetve a monitoringmódszerekkel és a gyakorlati védelemben használt eljárásokkal.

A tanfolyamon való részvétel teljes időszakra vonatkozó költsége nettó 90 000 Ft. MME-tagok és diákok 30 000 Ft kedvezményt kapnak, ami a két feltétel együttes teljesülése esetén összevonható, vagyis a tanuló MME-tagok részvételi költsége 30 000 Ft + áfa.

Jelentkezni a szakosztály titkáránál a fidlo@hotmail.com címen lehet. A jelentkezőket időben értesítjük majd a tanfolyam helyszínéről és az egyes előadások időpontjáról.

Szakosztály vezetősége

Egyesületünk főállású munkatársait a budapesti Központi Iroda koordinálja. Kollégáink jelentős része azonban nem itt, hanem országsszerte elsősorban dolgozik. A fővárosban az ügyvezető igazgató, a természetvédelmi, társadalmi kapcsolati, gazdasági és a helyi csoportok feladatait szervező osztályok kollégái tevékenykednek. Az MME szervezeti felépítéséről és a működésünket szabályozó dokumentumokról is tájékozódhat a honlapunkon (mme.hu > Kapcsolat).

MEGÉRKEZETT AZ 1%-OS FELAJÁNLÁSI TÁJÉKOZTATÓ

A Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) szeptember közepén arról értesítette egyesületünket, hogy a személyi jövedelemadó 1%-ának felajánlásaiból az MME számára idén 40 746 868 Ft érkezett. Ez több szempontból is rekordnak számít, hiszen a 7339 felajánló, a felajánlott összeg és a toplista 19. helye is eddig nem látott, kiemelkedő eredmény (az 1%-os felajánlások alakulása az mme.hu honlap > Támogatás > Adó 1% oldalán érhető el). Az elmúlt három évben országosan a felajánlók száma 20%-kal csökkent, a felajánlás összege pedig alig változott, így különösen figyelemre méltó, hogy ez idő alatt mi 10%-kal növelni tudtuk a felajánlóink számát, és 30%-kal a felajánlott összeget. Szeretném megköszönni mindenkinek, önkénteseknek, tisztségviselőknél, munkatársaknak, azaz az MME teljes csapatának ezt a remek eredményt, amit közösen értünk el.

Halmos Gergő ügyvezető igazgató

KERECSENSÓLYOM-VÉDELMI PROGRAM

A kerecsensólymok nem raknak fészket, leggyakrabban egerészölyv, parlagi sas, rétisas vagy holló elhagyott fészket foglalják el. Az elfoglalt fészket a sólymok nem tatarozzák, ami erős és stabil fészkek esetén a költést nem befolyásolja, viszont gyenge, előregedett, kis méretű fészkek esetén előfordul, hogy az költési időszakban részben vagy teljesen széthullik, ami a kerecsensólymok költését veszélyeztetheti. Az idei évben egy kerecsensólyompár egy ilyen – eredetileg egerészölyv által épített – fészket foglalt el (miközben egy mezeiveréb-pár is költött a fészkek alapi részén, a kótló sólyom alatt kb. 10 cm-re),

A fiókák és az etető szülő alatt alig látszik a fészkek (Kameracsapda-fotó: Bagyura János)

ezért költésüket fokozott figyelemmel kísértük. A kerecsensólyom-fiókák fejlődésével párhuzamosan a fészkek széle egyre jobban lemorzsolódott, a kirepülési időszak kezdetére gyakorlatilag már csak egy kisebb fészkekmaradvány volt. Ennek ellenére a négy fióka sikeresen kirepült. A költési időszak után a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság munkatársai, Szegedi Fruzsina, Czifrák Gábor és Puskás László segítségével a lehullott fészkek helyére egy jól bevált mesterséges fészket helyeztünk ki, amit a sólymok szívesen elfoglalnak. Ennek fő fajmegőrzési szempontja, hogy a sólymok így biztonságosan

költhetnek, ráadásul a programban dolgozó szakembereknek sem kell évente újra meg újra jelentős energiabefektetéssel megkeresni a fészkeket. A mesterséges fészkelőhelyek alkalmazásának köszönhetően a kerecsensólymok olyan tájegységeken is megtelepedtek, ahol korábban a költési lehetőségek számukra korlátozottak voltak.

Bagyura János

KÉKVÉRCSE-VÉDELMI PROGRAM

A nyár és a kora ősz a munkánk csúcsidezőszakai közé tartozik. Lapzártáig országosan 545 idén gyűrzött kék vércse adatait digitalizáltuk. Nagy részükre a költésbiológiai vizsgálatokba bevont három mintaterületen, a Jászságban, Hevesben és Kardoskúton került jelölés. A jászságban, a Nemzetközi Visegrádi Alap támogatásával, kutatótábor formájában zajlottak a terepmunkák, ezért onnan már rendelkezésre állnak az

Kék vércse tojót engednek el a táborlakó gyerekek (Fotó: Palatitzné Fajka Diána)

adatok. Ezekből az látszik, hogy a sikeres fészkekkel az átlagos kirepült fiókaszám meghaladta a hármát, ami a sokéves átlag felett van. A kutatás mellett a táborban az utánpótlás-nevelés is nagy hangsúlyt kapott. A Hevesi-síkon a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság munkatársaival közösen elkezdett munka gyümölcse, hogy a LIFE-mintaterületen ismét kialakult egy regionálisan már jelentős kékvércse-telep. A költés után a mintegy 500 példány kék vércse az őszi időszakban is kitarított a területen. A gyülekezéskor heti szinkronszámlálás szerint szeptember harmadik hetében érte el a magyarországi maximumát a számlált kék vércsék egyedszáma. Összesen 26 helyen 3442 példány éjszakázott, a Hortobágyon egyetlen erdőfoltban 1300 kék vércsét számoltak.

Palatitz Péter

PANNONEAGLE LIFE PROJEKT

A fiókák kirepülése után, augusztusban és részben szeptemberben újra felkerestük azokat a fészkelőterületeket, ahol kevés vedlett parlagisas-tollat vagy táplálékmaradványt sikerült gyűjteni. Miért is van erre szükség? Azért, mert a vedlett tollakban van egy bezáródott vérrög, amiből az Állatorvostudományi Egyetem laborjában kimutatják az adott példány ivarát és egyedi DNS-mintázatát. Ennek segítségével ugyanúgy

Gyűjtött parlagisas-tollak (Fotó: Fatér Imre)

azonosítani lehet az egyedeket, mint egy embert az ujjlenyomata alapján. Az évek óta folyó vizsgálat már sok párcserére adott bizonyítékot a hazai parlagisas-territóriumokban. Ez arra is felhívja a figyelmet, hogy az ilyen helyeken számos veszélyforrást kell megszüntetni, különösen a ragadozó madarak mérgezését. A másik fontos teendő ebben az időszakban a táplálékmaradványok összegyűjtése és elemzése, melynek során eddig több mint száz zsákmányállatot sikerült bizonyítani a parlagi sasok „étlapjáról”. Ezt a munkát is adatlapfelvétel és fotódokumentáció készítése kíséri. A terepen nem meghatározható zsákmányállat-maradványok azonosítását a téma specialistája a Mátra Múzeumban végzi.

Fatér Imre

SZALAKÓTAVÉDELMI LIFE PROJEKT

Május és július között az MME szakemberei és négy nemzeti park természetvédelmi őrszolgálatának tagjai, önkéntesek bevonásával, közel 3000 „D” típusú mesterséges odút ellenőriztek a „Szalakótavédelem a Kárpát-medencében” LIFE+ program keretében. A fészkeket a költési időszakon belül két alkalommal nézték meg a munkába bevont szakemberek, és több mint 300 öreg madárra került színes jelölőgyűrű. A májusi sok csapadék nem érintette negatívan a költési sikert, sok volt az öt-, illetve hattojásos fészkek. Érdekes a Kiskunságban talált kilenctojásos fészkek Kunszentmiklós határában, amik közül az összes kikelt, és genetikai vizsgálat fogja eldönteni, hogy az előzetes várakozásoknak megfelelően

Szalakóta odúellenőrzés Szatymazon (Fotó: Tokody Béla)

összetetés történt-e. Végleges adataink még nincsenek, de az előzetes becslések szerint a Magyarországon költő szalakóták száma idén meghaladta a 2000, a Dunántúlon fészkelőké pedig elérte a 12 párt.

Tokody Béla

TÚZOKVÉDELMI LIFE PROJEKT

Idén az időjárási körülmények miatt elhúzódtak a tűzokkoltások, nagyon nehéz volt megfelelő nagyságú csibéket találni a jeladózáshoz, aminek a célja információgyűjtés a faj területhasználatáról, populációs kapcsolatairól és az állományt veszélyeztető tényezőkről. Emiatt csak két tűzokcsibére került műholdas jeladó, egyikük a Hortobágyi Nemzeti Parkban, a másik Biharban kelt. A tűzokkoltásokon végzett természetvédelmi kezelések hatásának vizsgálatához a szintén itt élő énekesmadarak fiatal-öreg arányának meghatározását kezdtük el az idei évben a gyűrűzéses jelölés módszerével. A kapott eredmények nemcsak ehhez a vizsgálathoz szolgálnak a vizsgálathoz szolgálnak a vizsgálathoz szolgálnak „munícióval”, de a természetvédelmi területeken alkalmazott kaszálási időpontok meghatározásához is segítséget jelentenek. Az idei csapadék- és időjárási viszonyok nemcsak a tűzokra, de egyéb talajon fészkelő madarak költésére is hatottak, a kaszálási időpontok kirepülések után időzítését lehetett pontosítani az adatok alapján. „Útmutató a Natura 2000-es gyepterületek természetkimélő használatához” címmel elkészült e területek földhasználati előírásairól szóló kézikönyv (a tuzok.hu projekthonlapról letölthető), amit eljuttatunk minden mezőgazdasági szaktanácsadóhoz, a Magyar Államkincstár mezőgazdasági támogatásokat ellenőrző terepi szakembereihez, valamint az összes nemzeti park-igazgatósághoz. Terveink között szerepel, hogy további, hasonló kézikönyvet állítunk össze más területhasználati módokkal kapcsolatban. Végül, de nem utolsósorban a projektben megvalósuló gazdálkodási rövidfilmek első forgatásai is megtörténtek.

Nagy Dénes

TÁRSADALMI KAPCSOLATOK OSZTÁLY

Lezárult a „2020. év madara” szavazás

Az MME honlapján június 24-től július 25-ig tartott az az internetes lakossági szavazás, melynek keretében három faj közül választhattak 2020-ra a madárbarátok. Az erdei fülesbagolyra, a füleskuvikra és az uráli bagolyra összesen 6576 voks érkezett, és a szavazatok alapján az erdei fülesbagoly nyert:

- erdei fülesbagoly 3146 (48%)
- füleskuvik 2312 (35%)
- uráli bagoly 1118 (17%)

Orbán Zoltán

ÉRDEKES MADÁRMEGKERÜLÉSEK

szerkeszti: Karcza Zsolt és Lukács Katalin Odett

Az elmúlt időszakban a Madárgyűrűzési Központba beérkezett, kiegészített (gyűrűzési adattal együtt lezárt) megkerülésekből válogattunk. A külföldön gyűrűzött madarak adatainak kiegészítése rövidebb-hosszabb időt vesz igénybe, így jelen válogatásban is található néhány korábbi megkerülési adat, amiket az elmúlt hónapokban zártunk le. A gyűrűzők, megfigyelők, megtalálók vagy adatközlők nevét technikai okok miatt nem minden esetben és teljes terjedelemben tudjuk feltüntetni. A közölt összesítések tájékoztató jellegűek, és a szeptember végéig beérkezett adatok alapján készültek. Szerkesztési okok miatt a madárfajok sorrendje nem követi a rendszertani sorrendet.

Az MME-honlap mme.hu > Tudástár > Magyarország madarai oldalán az egyes madárfajok naprakész gyűrűzési eredményei böngészhetők: gyűrűzési összesítések, a jelölési és a külföldi vonatkozású megkerülési helyek térképei, valamint a leggyakoribb kézrekerülési okok százalékos eloszlásdiagramjai.

Amennyiben gyűrűs madarat, madártetemet, jelölőgyűrűt talál, fém- vagy színes gyűrűs madarat észlel, kérjük, értesítse a Madárgyűrűzési Központot a ringers@mme.hu e-mail-címen. Így a megkerülési adatok beépülhetnek a hazai madárgyűrűzési adatbankba, és a központ munkatársai a feldolgozás után elküldik Önnek a gyűrűzési és megkerülési adatokat egy válaszelemben.

Nyári lúd

Egy 2018 novemberében Fülöpszállás határában (Bács-Kiskun megye, *Sápi Tamás*) gyűrűzött nyári ludat Svédországban figyeltek meg. Stockholmtól nem messze, idén augusztusban. Ez az első hazai jelölésű nyári lúd megkerülés a skandináv országban. Ezt a madarat Lengyelországban és Finnországban is megfigyelték korábban, idén márciusban. A nyári lúd Eurázsia jelentős részén elterjedt, a többi lúdfajhoz képest a délebbi területeken fészkel. Ősszel a hazai állomány mellé északról érkeznek vendégek, és a tél beálltával együtt vonulnak dél felé. Kisebb csapatok rendszeresen áttelelnek hazánkban, különösen az enyhébb teleken.

Fürj

Augusztus közepén egy cseh gyűrűs fürjet fogtak vissza a Tömördi Madárvártán (Vas megye, *Góczán József*). A madarat júniusban gyűrűzték Zlín közelében. Ez az első cseh gyűrűs fürj visszafogás Magyarországon. Ezen kívül egy cseh jelölésű fürj került kézre itthon 2012-ben, de azt a példányt elpusztultnak találták. A fürj az egyetlen vonuló tyúkalakú madárfaj. Eurázsia jelentős részén elterjedt, nálunk főleg április és október között tartózkodik. A telet Európa déli és Afrika északi részén tölti. Mezőgazdasági területeken, száraz gyepeken bárhol előfordulhat.

Fotó: Góczán József

Fotó: Ivan Gajdács

Bakcsó

Egy hazai jelölésű, színes gyűrűvel ellátott bakcsót fényképeztek le augusztusban Szlovákiában, az Ipolytság közelében (*Ivan Gajdács*). A madarat másfél hónappal korábban jelölték fiókaként a Dinnyési-fertőn (Fejér megye, *Nagy Levente*). Ez az első hazai jelölésű bakcsó megkerülés az északi szomszédunknál. A bakcsó vonuló madárfaj, március-április táján érkezik vissza afrikai telelőterületeiről. Az őszi vonulás szeptemberben kezdődik, de az időjárás függvényében el is húzódhat. A madarak, elsősorban a fiatalok, kisebb-nagyobb területeket kóborolnak be a vonulás előtti időszakban.

Kis kócsag

Egy színes gyűrűs kis kócsagot fényképeztek le idén augusztus végén Csehországban (*Pavel Stepanek*). A madarat június végén gyűrűzték fiókaként a Kapuvár melletti Oslí-Hanyban (Győr-Moson-Sopron megye, *Tatai Sándor*). Ez az első magyar gyűrűs kis kócsag megkerülés Csehországban. A kis kócsag az Óvilág jelentős részén elterjedt. Afrikai telelőhelyéről március és május között érkezik vissza, és korán, sokszor már augusztusban, zömében szeptemberben elhagyja hazánkat.

Fotó: Pavel Stepanek

Csigaforgató

Június végén egy lengyel gyűrűs csigaforgatót figyeltek meg Fertőújlakon, a Borsodi-dűlőben (Győr-Moson-Sopron megye, *Dr. Hadarics Tibor*). A madarat 2018 májusában gyűrűzték a Visztula Szentkereszt vajdasági szakaszán. Ez az első külföldi gyűrűs csigaforgató megkerülés hazánkban. A csigaforgató kyszámú, de rendszeres átvonuló Magyarországon. Ősszel és tavasszal magányosan vagy kisebb csapatokban jelenik meg szikes tavakon, zátonyokon, leeresztett halastavakon. Európai állománya kismértékben növekszik, ennek köszönhetően egyre többször figyelik meg hazánkban. Az Atlanti-partvidéken fészkelők állandók, de az északi állományok délre vonulnak, amik közül néhány példány a folyók mentén eléri hazánkat is.

Fotó: Hadarics Tibor

Fehér gólya

Egy 34 éves fehér gólya került kézre Törökországban. A madarat 1984-ben gyűrűzték Tolna településen (Tolna megye, *Zörényi Miklós*). A megkerülés egy sajnálatos eseményhez köthető, hiszen a madár elpusztult áramütés következtében, de a gyűrűje alapján kiderült, hogy ez a jelölt fehér gólya a legidősebb megkerült madár a hazai madárgyűrűzési adatbankban. Az EURING (European Union for Bird Ringing) adatbankja alapján a legidősebb gyűrűs fehér gólya 39 évet élt (Svájc). A hazai adatbankban jelenleg 1617 fehér gólya kézrekerülési adatát tartjuk nyilván. Ezeket a madarakat valamilyen okból sérülten vagy elhullott állapotban találták meg. Az esetek valamivel több mint a fele áramütés vagy elektromos távvezetékkel való ütközés, ami ennél a madárfajnál a leggyakoribb nem természetes mortalitási tényező.

Kanalasgém

Idén júliusban egy magyar gyűrűs kanalasgémet figyeltek meg Albániában. Ez az első hazai gyűrűs kanalasgém megfigyelés a balkáni országban. A madarat 2017-ben gyűrűzték a Hortobágyi-halastavakon (Hajdú-Bihar megye, *Dr. Pigniczki Csaba*). Ezen kívül egy korábbi kanalasgém kézrekerülési adatát őrizzük Albániából, egy 1927-ben a Kis-Balatonon *Vönöczky Schenk Jakab* által jelölt példány tetemét találták meg Albánia déli részén a jelölést követő évben. A hazai fészkelő kanalasgémegek legnagyobb része Észak-Afrikában tölti a telet.

Fenyérfutó

Egy hazai gyűrűzésű fenyérfutót figyeltek meg Finnország délnyugati partvidékén. Az acélgyűrűt viselő madarat először május 22-én látták az Adkobben-szigeten (*Robert Michelsson*), majd július 20-án a Korkiaranni-szigeten fényképezték le (*Olli Tenovu*). Ezt a madarat 2018 szeptemberében gyűrűzték a Mekszikópuztai Madárvártán (Győr-Moson-Sopron megye, *Koleszár Balázs*). A Magyarországon ez idáig megjelölt 28 fenyérfutó közül ez az első külföldön megkerült példány. Az itthon csak kis számban átvonuló fenyérfutó az északi tengerpartokon, tundrákon fészkel. Itthon elsősorban ősszel, augusztus és október között lehet megfigyelni szikes tavakon, leeresztett halastavakon, homokos folyópartokon vagy zátonyokon, leggyakrabban más partfutók csapataiban.

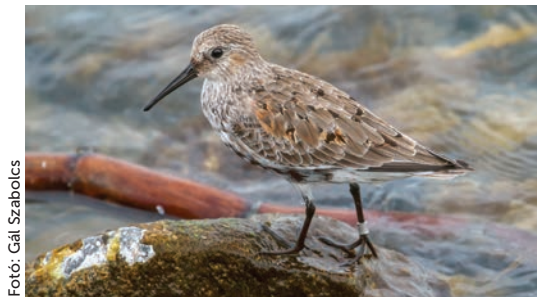
Fotó: Olli Tenovu

Havasi partfutó

Egy magyar gyűrűs havasi partfutót figyeltek meg augusztus elején Dániában. A madarat 2018 októberében gyűrűzték a Mekszikópuztai Madárvártán (Dr. Hadarics Tibor). Ez az első hazai jelölésű havasi partfutó megkerülés a skandináv országban.

Szeptember végén a balatonfenyvesi kikötőben fényképeztek le – néhány méter távolságból – egy olasz gyűrűs példányt (Gál Szabolcs). Ezt a madarat 2012 augusztusában gyűrűzték a comacchiói lagúnában (Ferrara).

A havasi partfutó a leggyakrabban előforduló partfutó a Kárpát-medencében, tavasszal és ősszel nagy számban vonul át Magyarországon. Lecsapolt halastavakon, szikes tavakon, elöntéseken és zátonyokon lehet találkozni velük. Viszonylag gyakran egészen közelről lehet megfigyelni ennek az ember által ritkán lakott északi költőterületekről érkező partimadárnak a szelíd példányait.

Fotó: Gál Szabolcs

Dankasirály

Finnországban fényképeztek le egy magyar gyűrűs dankasirályt idén nyáron. A madarat 2015. december 31-én jelölték Budapesten, a Margit hídnál (Csontos Csaba). Ez az első Finnországban megfigyelt hazai színes gyűrűs dankasirály. Ezen kívül egy hazai fémgűrűs példány teteme került kézre az északi országban 1981-ben. Finn gyűrűs dankasirályokból 28 példány került meg eddig itthon, nagyobb részük az előző évszázad közepén.

Fotó: Pirkka Aalto

Partifecske

Augusztus végén egy hazai gyűrűs partifecskeket fogtak vissza Bosznia-Hercegovinában. A fiatal madarat idén júliusban jelölték Balatonkeresztúron (Somogy megye, Szász Benedek). Ez az első Magyarországon jelölt partifecske megkerülés a balkáni országban. A partifecske szinte az egész északi féltekén megtalálható. Vonuló madárfaj, a telet Afrikában, a Szaharától délre tölti.

Réti cankó

Június végén egy magyar gyűrűs réti cankót fényképeztek le Litvániában, a fehérorosz határ közelében. A madarat 2017 augusztusában gyűrűzték a Mekszikópuztai Madárvártán (Dr. Hadarics Tibor). Ez az első hazai gyűrűzésű réti cankó megkerülés a balti országban.

Egy másik magyar gyűrűs réti cankót Bajorországban figyeltek meg augusztus elején. Ezt a példányt 2018. július elején Bugyi határában jelölték (Pest megye, Ócsai Péter). Ez az első hazai, színes jelölésű réti cankó megfigyelés Németországban. Korábban egy itthon jelölt, csak fémgűrűs példányt fogtak vissza Thüringiában. A réti cankó a Kárpát-medencében rendszeres tavaszi és őszi átvonuló, telelőterülete Afrika Szaharán túli területei.

Pirolábú cankó

Egy magyar gyűrűs pirolábú cankót figyeltek meg Máltán július elején. A madarat 2018 augusztusában gyűrűzték a Mekszikópuztai Madárvártán (Pitő Andor). Ez első hazai jelölésű példány a szigetországban. A hazai pirolábú cankók nagy része nyár közepére elvonul. Az északi területeken fészkelők viszonylag nagy számban vonulnak át tavasszal és ősszel a Kárpát-medencén. A telet a Földközi-tenger partvidékén, ki-sebb számban Afrikában töltik.

Küszvágó csér

Augusztusban két hazai jelölésű küszvágó csért is megfigyeltek Bulgáriában, a Fekete-tenger partján. Az egyiket 2013-ban gyűrűzték fiókaként a Mocska melletti Váli-tavon (Komárom-Esztergom megye, Bátky Gellért). Ez a példány 2016-ban a romániai partszakaszon is szem elé került. A másik madarat szintén fiókaként jelölték 2017-ben a Tisza-tavon (Heves megye, Kiss Ádám). Ezek az első hazai színes gyűrűs küszvágó csér megfigyelések Bulgáriában. A Magyarországon rendszeresen költő küszvágó csér hosszú távú vonuló, a telet Afrikában, az Egenlítőnél délre tölti.

Tövisszúró gébics

Egy Németországban jelölt tövisszúró gébicset fogtak vissza idén augusztusban Tasson (Bács-Kiskun megye, Sarlós Dávid). A madarat az előző évben gyűrűzték fiókaként Magdeburg (Szász-Anhalt) közelében. Ezen kívül mindössze két német gyűrűs példány került meg korábban Magyarországon, 1934-ben és 1982-ben. Mindkét esetben az elhullott, gyűrűs madarakat találták meg.

A tövisszúró gébics hosszú távú vonuló, a telet Afrikában, a Szaharán túl tölti. Európa nagy részén fészkel, keletre pedig Szibériáig húzódik az elterjedési területe. Hazánkban a zárt erdők kivételével szinte mindenhol megfigyelhető.

ÉRDEKES MADÁRMEGFIGYELÉSEK

szerkeszti: Hadarics Tibor

A következőkben rövid áttekintést szeretnénk nyújtani 2019 júliusának, augusztusának és szeptemberének legérdekesebb faunisztikai megfigyeléseiből. Az itt következő – Magyarországon jórészt nagyon ritkán előforduló – madárfajok adatainak nagy része a Nomenclator Bizottság által hitelesítendő, ez viszont a legtöbb esetben még nem történt meg, ezért az előfordulások pontos időpontjait nem közöljük.

Július

A hónap első hetében egy éneklő hím kucsmás sármányt észleltek egy Pusztaszer melletti tanyán (Fodor A.), Gyula mellett egy fog-ságból szökött szent ibisz (Csibrány B., Ampovics Zs.), Tihanynál a Balatonon pedig egy öreg kenti csér került szem elé (Boros E.). Július második hetében a Kőszeg melletti Abért-tónál egy éneklő hím karmazsinpirókot (Zöld B. M.) észleltek. Szintén július második hetében látták először (Bártfai R.) azt a vedlő hím apácahantmadarat 1 2 3 4 a kecskeméti katonai repülőtér közelében, amelyet aztán a hónap végéig még sokszor és sokan megfigyeltek ugyanott (Fábiánné Wessely Zs. és mások).

Fotó: Dusanoki Kornél

Fotó: Mészáros Csaba

Ennek az ázsiai elterjedésű hantmadárfajnak ez mindössze a hatodik magyarországi előfordulása, az 1950-es és az 1960-as évek közepén kétszer-kétszer, majd 1971-ben – tehát utoljára majdnem ötven évvel ezelőtt – fordult elő eddig nálunk.

A hónap harmadik hetében a szentesi Tisza-ártéren egy folyamatosan a hívóhangját hallató vándorfűzikét észleltek (Szabó F.), a dunatettleni Böddi-széken egy öreg, világos színváltozatú ékfarkú halfarkast (Nyúl M., Vass T.), Mád közelében pedig egy havasi sarlósfecskeket 5 láttak (Majercsák B. és társai). Július negyedik hetében ismét láttak egy karmazsinpirókot a kőszegi Abért-tónál (B. Schedl), a szegedi Fehér-tavon pedig egy subadult rózsás gödény 6 jelent meg (Barkóczi Cs. és mások). A hónap legvégén egy öreg, világos színváltozatú törpesast észleltek a Felsőszentiván határában lévő Bokodi-víztározónál (Tamás Á.).

Fotó: Fábián Péter Imre

Fotó: Árvay Márton

Fotó: Majercsák Bertalan

Fotó: Csibrány Balázs

Augusztus

A hónap legelején még látták a rózsás gödényt **1** a szegedi Fehér-tavon (Mészáros Cs.), az első héten a Tiszafüred községhatárában fekvő Fekete-réten egy vörhenyes fecskét (Monoki Á., Monoki H.), a nagyhegyesi Elepi-halastavon pedig egy terekcankót **2** (Tar I.) és két fiatal halászsirályt (Zalai T., Tar J.) láttak, ugyanezt a két halászsirályt néhány nappal később a Hortobágyi-halastavon (Kondás) is észlelték (Tar J.). Augusztus második hetében a Pusztaszer melletti Büdös-széknél egy kanadai ludat (Nagy T.), a Hortobágyi-halastavon egy fiatal halászsirályt **3** (Tar I. és mások), Balatonvilágoson pedig egy fiatal halfarkast láttak (Ujj B. és társai). A hónap harmadik hetében egy átrepülő citrombillegetőt észleltek a Mórahalom határában elterülő Nagy-Széksós-tónál (Barkóczy Cs. és társai). Augusztus utolsó hetében a Polgári-halastavon egy fiatal halászsirályt **4** (Monoki Á. és mások), a nagyhegyesi Elepi-halastavon egy fiatal nyílfarkú halfarkast (Ecsedi Z., Oláh J.), a kardoskúti Fehér-tónál pedig egy citrombillegetőt figyeltek meg (Kaczkó Á.).

Fotó: Mészáros Csaba

Fotó: Tar István

Fotó: Fábán Péter Imre

Fotó: Tar István

Szeptember

A hónap első hetében a Bősárkány melletti Nyirkai-Hanyban egy vörös ásóludat láttak (Takó M. és társai), és valószínűleg ugyanezt a példányt észlelték a következő napokon a fertőúj-laki Borsodi-dűlőben is (Hadarics T. és mások). Az első hét végén egy subadult dolmányos sirályt figyeltek meg szintén a fertőúj-laki Borsodi-dűlőben az oda éjszakázni behúzó „nagysirályok” között (Ecsedi Z. és társai) – valószínűleg ez az a madár, amelyik már több mint egy éve az ausztriai Fertőzugban tartózkodik. Szeptember második hetében a Berettyóújfalunál Andaházán egy fiatal lilébicet **1** (Simay G. és mások), a szabadszállási Zab-széknél pedig egy vörösfarkú egerészölyvet (*Buteo buteo vulpinus*) láttak (Bankovics A. és társai). A hónap harmadik hetében ismét a bősárkányi Nyirkai-Hanyban bukkant fel a vörös ásólúd (Bodor Á.), a szegedi Fehér-tavon egy terekcankót láttak (Mészáros Cs.), Gyomaendrődön (Pocos-kert) pedig egy vándorfűzikét **2** fényképeztek egy madáritatón (Balog L.). Szeptember negyedik hetében Kunbábony mellett (Tüskési-tanya) egy szibériai csilpcsalpfűzikét (*Phylloscopus collybita tristis*) (Bankovics A.), a szegedi Fehér-tavon egy citrombillegetőt és egy vándorpartfutót (Mészáros Cs.), a bősárkányi Nyirkai-Hanyban egy vörös ásóludat (Bodor Á.), a Tiszafüredhez tartozó Kócsújfalu közelében lévő Tárkány-erdőben pedig egy vándorfűzikét **3** láttak (Borza S. és társai). Ugyancsak a hónap utolsó hetében Ócsán, két egymást követő napon, egy-egy vándorfűzikét **4** (Lukács K. O. és társai; Karcza Zs. és társai), Tömördön pedig egy törpesármányt **5** fogtak és gyűrűzték (Varga L. és társai); a balmazújvárosi Virágoskúti-halastavon egy immatur (Tar J.), a Tiszabábolna határában lévő Nagy-szék-lápán pedig egy öreg halászsirályt figyeltek meg (Balázs P., Enyedi R.). A hónap végén a naszályi Ferencmajori-halastavakon öt sujtásos fűtüllódat **6** **7** (Bátky G. és mások), a szegedi Odessza-lakótelep felett két havasi sarlósfecskét (Mészáros Cs.), a balmazújvárosi Virágoskúti-halastavon pedig egy másikat, a pár nappal korábban ugyanott látottól különböző, immatur halászsirályt figyeltek meg (Tar J.).

Fotó: Simay Gábor

Fotó: Balog Lajos

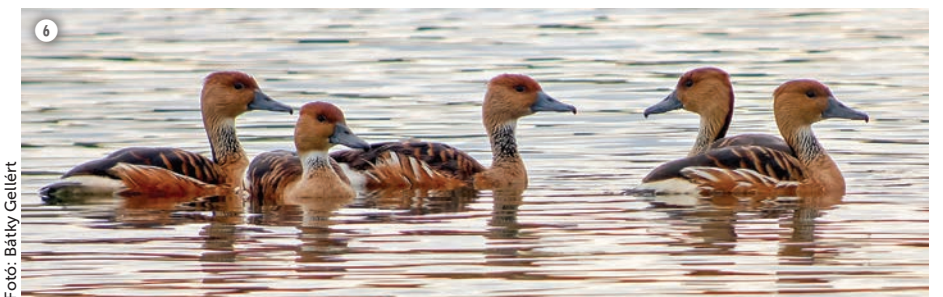
Fotó: Borza Sándor

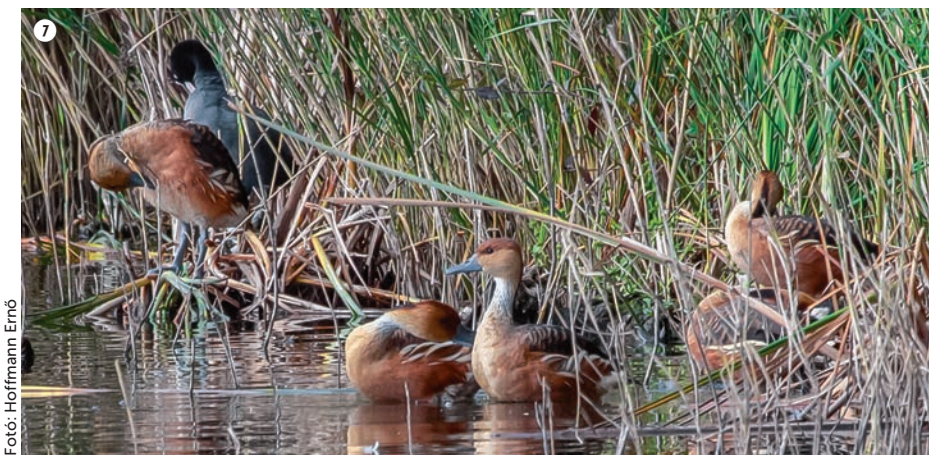
Fotó: Lukács Katalin Odett

Fotó: Kóta András

Fotó: Bátky Gellért

Fotó: Hoffmann Ernő

Köszönet illeti a madarak megfigyelőit, hogy adataikat közkinccsá tették. Kérjük, hogy – amennyiben eddig még nem tették meg – a megfigyelések részletes dokumentációját mielőbb juttassák el a Nomenclator Bizottság titkárához (Gál Szabolcs, e-mail: nomenclator@birding.hu). Az itt felsorolt adatok nagyrészt az érdekes megfigyeléseket közlétező www.birding.hu, illetve a www.rarebirds.hu internetes oldalakról származnak.

ÉRDEKES MADÁRFÉSZKELÉSEK

szerkeszti: Haraszthy László

Balkáni gerle fészkelése vitorlás hajó árbócának tetején

2019. július 5-én Fertőrákos közelében, a virágosmajori vitorlások között az egyik vizen álló vitorlás árbócának tetején egy fészken kótló balkáni gerleire lettem figyelmes. A fészkek mintegy 8 méter magasan, az árbócrúd végéből kiinduló 40 cm hosszú és kb. 3 cm vastag fémtartóra és a mellette húzódó elektromos kábelre épült. A fémtartónak az a feladata, hogy a szélirányjelzőket, a helyzetjelző lámpatestet és a vitorla mozgatóhoz szükséges drótköteleket tartsa. Július 8-án még nem látszott fióka a fészken ülő tojótól, viszont 18-án már két igen jól fejlett fióka tollszokott a fészken. Július 22-én a fészkek üresek voltak, valószínűleg kirepültek a fiatalok. Szerencsére a költés folyamán a vitorlás nem hagyta el a kikötőt, így ez sikeres lehetett. A madarakat a közelben elhaladó vitorlások által kelte hullámok és a kikötőben jelentkező állandó emberi jelenlét sem zavarta. A közelben (15 m-en belül) épületek és fás-bokros terület is található, ahová a balkáni gerlenek sokkal egyszerűbb lett volna fészket építeni, mint a keskeny fémtartóra és a vezetékre, amin a fészkek egyébként stabilan állt.

Szöveg és fotó: Mogyorósi Sándor

Balkáni gerle fészkelése beton villanyoszlopon

2019. június 21-én a Gólya roadshow alatt Nemesszalókon, az egyik beton villanyoszlopon lévő gólyafészkek ellenőrzése során egy fiókás balkánigerle-fészket találtam az „A” formában felállított oszloppár bal szárában, a fém szerelvénytartók alatt, a közterületi kamerák felett. (A fészkek vastagsága alapján – ami a felhalmozódó és megszáradó ürüléktől lett egyre magasabb – feltételezhető, hogy nem először költöttek itt a balkáni gerlek – Szerk.)

Szöveg és fotó: Móczár Balázs

Barázdabillegető fészkelése használatban lévő munkagépben

2019 júniusában a Gönyű térségében található kavicsbányában az egyik ott dolgozó munkás egy nagy munkagépben barázdabillegető-fészket mutatott nekem. Elmondása szerint a gép napi többszöri, órányi használata sem riasztotta el a billegetőket. A szülők végigkövették a homlokrakodó minden „mozdulatát”, majd amikor az végzett az éppen aktuális munkával, egyikük rögtön visszaült a fészkekre, ami a feljáró alatt található zárt helyen volt. Két hét múlva újra ellátogattunk a kavicsbányába, és azt láttuk, hogy a költés zavartalanul folyt. A munkagép éppen dolgozott, a két öreg madár pedig táplálékkal teli csőrrel figyelte azt. Végül a fiókák sikeresen kirepültek.

Györig Előd

Fotó: Kiss Viktória

Füstifecske-fészkekben költő házi rozsdafarkú

A Királyszentistván határában lévő tartályparki szivattyúház lámpabúráján korábban egy füstifecske költött a maga építette sárfészkekben. A fészkek hosszú évekig üresen állt, 2019-ben viszont elfoglalta egy házi rozsdafarkú.

Szöveg és fotó: Penics József

Füsti fecske költése házi rozsdafarkú fészében

Perbálon egy fából és pozdorjából készült kis épület szolgál védelméül néhány birkánknak. Ennek egyik vízszintes gerendáján második éve költ egy pár házi rozsdafarkú. 2019-ben, miután kirepültek a rozsdafarkú-fiókák, egy füstifecske-pár vette használatba a fűszálakból és tollból épített fészket. Bár ez, ellentétben a füsti fecskék által épített öblös sárfészkekkel, kicsi, és az előző költéstől ellapult, a rovarokban bővelkedő kedvező környezet ellensúlyozta ezt az esetleges hátrányt. A fecskék négy tojást raktak, amikből kikeltek a fiókák, majd mindannyian sikeresen kirepültek.

Sinkóné Horváth Ágnes

Kakukk tojásrakási kísérlete házi rozsdafarkú fészében

Mályiban háromtojásos házirozsdafarkú-fészket ellenőriztem az előtető felső gerendáján, közben a 120 cm-rel lentebb lévő gerendán megpillantottam egy, a rozsdafarkúakéhoz hasonló méretű, de eltérő színű – világoskék – tojást. Később kiderült erről, hogy kakukktól származik. Az udvarunkon és a környéken mindennap hallok a kakukkot, de itt az előtető alatt még nem láttam. A rozsdafarkúaknak végül nem volt szerencsésük, egy szajkó megtalálta a fészket, nem maradt egyetlen tojásuk sem. Tavaly is így jártak, utána a második költésük egy másik fészkekben sikeres volt.

Szöveg és fotók: Nagy Gábor

A tetőszerkezetben jobbra fent a rozsdafarkú fészke, piros nyíllal jelölve a kakukktojás megtalálási helye

A kakukk tojása viszont világoskék, mellette egy házi rozsdafarkú tojása

Gólyafészek a hidroglobuszson

Kis csapatunkkal évek óta madarászunk a Pacsmagi-tavak környékén. Ilyenkor figyelemmel kísérjük a szép számú bececskai és regölyi gólyafészek foglaltságát is. Több ízben felfigyeltünk a Regölyhöz közeli hidroglobuszson levő gólyafészkekre, de egészen az idei évig nem láttuk, hogy használták volna. A 2019. áprilisi kirándulásunkkor viszont madarak által elfoglalt fészket örökíthettük meg. (Fehér gólyáink néhány évtizede még minden lehetséges helyet kihasználtak a fészkeképítésre, manapság viszont már minden olyan fészkek érdekes, amelyek nem villanyoszlopra épült. Hidroglobuszson 2019-ben költött még néhány pár Magyarországon – Szerk.)

Simig Péter, Juhász Imre, Bárdos Imre, Dobay Orsolya

Fotó: Bárdos Imre

„Gyorskötözött” galambfészek

2017-ben a Győr-Ménfőcsanakban található víztornyban vörösvércse-fiókákat gyűrtünk. Ott találtunk egy olyan fiókás parlagigalamb-fészket, ami kizárólag mesterséges anyagokból készült, abban egyetlen vékony ág vagy más természetesen anyag sem volt.

Szöveg és fotó: Györig Előd

Júliusban lerakott kakukktojások

A Karancs hegység völgyeiben június 20-ig lehet hallani intenzíven szólni a kakukkot, ezt követően a kakukkhang már jelentősen megritkul, és a 45 éve folyamatosan végzett megfigyeléseim során azt tapasztaltam, hogy július 7-ig bezárólag meg is szűnik. 1987. július 9-én Karancslapujtón, a Karancs hegység lábánál elterülő Kovácska nevű erdőben vörösbegy fészket találtam meg három saját és egy kakukktojáson kotló madárral. A fészek idős gyertyános-bükkösben lévő mély árok oldalában, avar alatt volt. Kétszáz méterre ettől idős kocsánytalan tölgyesben, árokparti avarban, fagyalvessző tövébenél egy további vörösbegy fészke bukkantam, szintén három saját és egy kakukktojáson kotló madárral. A két fészekben ugyanattól a kakukktojától származó tojások voltak. A július 16-án megismételt ellenőrzéskor az első fészket kifosztva, szétdúlva találtam, a másodikban viszont még mindig 3+1 tojás kotlott a vörösbegy. Július 24-én ismét megnéztem, de ekkor már ez a fészek is kifosztva, az árok aljában hevert üresen.

2005. július 7-én Karancslapujtó határában, Kotrocón kubikgödör nádszegélyfoltjában, víz felett nádirigó fészket fedeztem fel a fentiekkel megegyező számú és összetételű tojásos fészkaljon kotló tojással. Július 17-én ellenőriztem a fészket, amiben a nádirigó három saját tojásán kotlott, a kakukktojás eltűnt.

(A júliusi kakukktojások valóban ritkák, de nem példa nélküliek. A magyarországi tojásgyűjteményekben található 1373 kakukkos fészkalj közül 181 június 20-a utáni, és ebből 60 júliusi, a legkésőbbi pedig augusztus 1-én került begyűjtésre – Szerk.)

Rozgonyi Sándor

Összetojások a pilisi odútelepen

A Pilisi Parkerdő Zrt. és az ELTE Viselkedésokológiai Kutatócsoportja együttműködésével a Málnás-hegyen üzemeltetett odútelepen 2019-ben kivételesen sok kék cinege és széncinege költött. Ennek következtében nagy volt az odúfoglalás aránya, és így fordulhatott elő, hogy egy széncinege egy kék cinege fészkebe is rakott tojásokat. A vegyes fészkalj valamennyi fiókája sikeresen kirepült. Ugyancsak itt egy örvös légykapó által ki-szemelt területen már minden odú foglalt volt, a légykapó pedig egy 15 tojásos kék cinege-fészkebe kezdte el lerakni a tojásait.

Szöveg és fotók: Laczi Miklós

Kék és széncinege

Örvös légykapó és kék cinege

Gantuya Batdelger, Molnár Ábel, Molnár Zsolt

Fotók: Molnár Ábel

Néhány szárnytollát ...

... és valamennyi farktollát kidobta a sokkot kapott kotló tojó

Sokkvedlés

Mongóliában rezgőnyár-foltos rétsztyeppen botanikai felmérést végeztünk, amikor a gyeptől váratlanul feliasztottunk egy madarat, amit rozsdásmellű fogolynak (*Perdix daurica*) határoztunk. Mint kiderült, a madár a fészkeről ugrott fel. A fészkebe bele-nézve meglepődve tapasztaltuk, hogy az – a tojásokat részben takarva – tele van tollal, amik olyan benyomást keltettek, mintha hirtelen „hullottak volna ki” a madárból. A növényzet mélyén kotló madár minden bizonnyal olyan hirtelen szembesült az arra járó emberrel, hogy az sokkszerű ijedséget okozott, melynek hatására úgynevezett „sokkvedléssel” elszórta tollai egy részét. (A jelenségről részletesebben is olvashatnak majd a Madártávlat 2020. évi nyári számában, Bárdos László cikkében – Szerk.)

Udvardy Miklós az 1981. december 15-én Budapesten tartott előadása után (Fotó: Haraszthy László)

SZÁZ ÉVE SZÜLETETT UDVARDY MIKLÓS ORNITOLÓGUS ÉS BIOGEOGRÁFUS (1919–1998)

Ismeri-e a hazai madarászársadalom Udvardy Miklóst? Tudjuk-e, mit köszönhet neki a tudomány és a természetvédelem? Tény, hogy 29 éves kora óta nem Magyarországon élt, és halála után itt-hon csak kevesen emlékeztek meg róla, mint például művészettörténész-professzor kollégája, Kádár Zoltán az Aquilában.

Pályájának kezdeti szakasza Debrecenhez kapcsolódott. Itt járt gimnáziumba, és ornitológus tanára, Nagy Jenő vezette be a terepi munkába. Csatlakozott Soó Rezső botanikusprofesszor kirándulásaihoz, aki feladatot adott neki: növényökológiai módszerek alkalmazása a madárökológiában. Ebből a munkából született Udvardy doktori értekezése a Hortobágy madárvilágáról (1941). Még diákkorában megtanult angolul és németül, így 1948-ban, a „fordulat évében” arra a döntésre jutott, hogy finnországi kutatói ösztöndíjas idejét kissé meghosszabbítja. Helsinkiben nemcsak az ökológia professzora, Palmgrén és a viselkedésbiológia úttörője, von Haartman volt rá hatással, de itt találkozott későbbi házastársával, Maud Björklunddal is. Útja Svédországon át Kanadába vezetett, ahol 1952-ben, Vancouverben katedrát kapott. Hogy ezt mi tette lehetővé, erről így írt: „Otthon a madaraknak a növényzethez és más élőlényekkel való viszonya érdekelt legjobban, elsősorban a pusztai madárvilágé. Itt az új világ új madarai között az a feladatom, hogy az európai tudományos irányzatokat megismertessem és megmutassam, hogy ezek alkalmazásával milyen újszerű, lényeges haladást lehet elérni.” Viselkedésbiológiát, majd biogeográfiát oktatott, és lehetőséget talált arra is, hogy segítse az 1956 őszi Kanadába menekült, volt soproni erdészeti egyetemi tanárok és hallgatók munkához jutását a vancouveri egyetemen.

Vancouver-t rövidebb ideig Hawaii, majd Kalifornia váltotta fel, ahol a Sacramentói Állami Egyetemen teljesedett ki tanári, kutatói és természetvédelmi pályája. Kezdetől fogva a határterületi kérdések érdekelték. Mint viselkedésbiológus jött rá arra, hogy a jelzéseket leadó szervek a már meglévő elemek funkcióváltásával fejlődnek ki, mint amikor „(...) egyes gyíkok nyelvcsonthja egy bőrlébenyt szilárdít az állat torkán, amit a gyík lenget, amikor egy riválist akar elriasztani maga mellől” – ahogy debreceni díszdoktorrá avatásakor elmondta. Kiemelte, hogy tudományos munkásságában központi fontosságú volt a hasonló ökológiai igényű fajok közötti versengés vizsgálata. Összehasonlította Észak-Amerika madarainak elterjedési és ökológiai típusait az európai ornisszal (The Condor, 1958). Elsőként mutatott rá arra, milyen ökológiai tényezők okozhatták az észak-amerikai erdőlakó fauna összetételének az európaival szembeni jelentős eltérését. Arra is kitért, hogy a

verébalakú madarak gyors fajképződési folyamatai okozhatták, hogy a legnagyobb eltérések a Passeriformes rend fajainál adódtak. Eredményei közvetlenül hatottak az ökológiai niche modern fogalmának kialakulására.

Átfogó szemlélete nyilvánult meg állatföldrajzi munkásságában is. Ennek summázata volt 1969-ben – később több nyelven is – megjelent *Dynamic Zoogeography* című könyve, aminek magyar kiadását maga fordította. Később, 1990-ben viszont már így írt róla: „Azóta azonban még radikálisabb lettem, és azt a tézist tűztem ki a biogeográfia szentélyének ajtajára, hogy nincs külön állat- és növényföldrajz, csak egységes életföldrajz; a múltban és a jelenben azonos környezetfaktorok hatottak, közvetve vagy közvetlenül, a vegetációra és a faunációra.” Az IUCN munkatársaként vett részt egy nemzeti park létrehozásában Hondurasban (1980), terepi munkát végzett Argentínában és Új-Zélandon, és megmen-tette a turizmus okozta pusztulástól Hawaii egyik part menti madárrezervátumát. Az általa megalkotott rendszer alapján hozták létre a bioszféra-rezervátumok világméretű hálózatát. 1987-ben a világörökség részét képező nemzeti parkok konzultánsa lett, így döntő érdemei vannak első nemzeti parkunk világörökséggé nyilvánításában.

Udvardy Miklós elismert emberré vált új hazájában, és eközben – ahogy sírkövére van vésve – megmaradt magyar hazafinak. Amerikai barátai az Auk ornitológiai folyóiratban úgy emlékeztek meg „Nickről”, mint aki az „utolsó nemes emberek egyike volt a tudományban”. Személyiségének ez a vonása tette őt tudományos társaságok, bizottságok megbecsült tagjává. A terepmunkát élete végéig felvállaló ökológus szemléletét még Soó Rezső „debreceni iskolájából” hozta, és ennek eredménye volt, hogy nagy példányszámú, több kiadást megért könyvet adhatott az amerikai madarászok kezébe, a nyugati régió madarainak terepi határozóját (*The Audubon Society Field Guide to North American Birds, Western Regions* [1977]). Hivatásának tekintette azt is, hogy a világ bármely részén segítse tudásával a természeti értékek megőrzését. Ennek jegyében tartott nagy sikerű kurzust 1988-ban a Kossuth Lajos Tudományegyetemen. Két évvel később anyaintézménye díszdoktoraként fogalmazta meg üzenetét, amit ma minden korábbinál időszerűbb idézni: „Minden természetes tájegység vagy tájmozaik tartalmaz olyan biológiai értékeket, természeti kincseket, amelyeknek a dedunokaink számára való megőrzése a mai társadalom legfontosabb, legégetőbb feladata.”

Varga Zoltán

Név: Društvo za Opazovanje in Proučevanje Ptice Slovenije (DOPPS) – BirdLife Slovenia
Alapítás éve: 1979
Tagok száma: 1000
Kiadványok:
Acrocephalus:
tudományos (ISSN 0351-2851)
Svet ptic: népszerűsítő (ISSN 1580-3600)
Postacím: Tržaška cesta 2, SI-1000 Ljubljana
Slovenia, p.o. box 2990
Telefon: (+386) 1 426 58 75, (+386) 41 712 796
E-mail: dopps@dopps.si
Honlap: http://ptice.si

SZLOVÉN MADÁRVÉDELMI EGYESÜLET (DOPPS)

A DOPPS által kezelt természetvédelmi terület

Jeladó felszerelése egy uhura

Partifecskepartfal karbantartása

Madarászkirándulás

Madármegfigyelő torony avatása

A DOPPS a természet és a környezet védelméért, valamint a tudományos kutatás terén munkálkodó civil szervezet, amit a tagok mellett közel 200 önkéntes és 29 fős alkalmazotti gárda segít. Szervezetünk 2001 óta a BirdLife International partnere. Tevékenységünk négy fő területre oszlik. Első az aktív, gyakorlati védelmi munka fajvédelmi tervek kidolgozásával és jogi háttérű végrehajtásával. Második a kutatás, melynek keretében egész Szlovéniában végzünk állomány-felmérési és ökológiai munkákat. Harmadik az oktatás fiataloknak szervezett táborokkal, kirándulásokkal és különböző kurzusokkal, hogy a résztvevők jobban átértsék, miért szükséges a természet értékeinek megvédelme. Negyedik pillér a társadalmi kapcsolatok, melynek keretében újságokban, sajtóközlemények útján, a Facebookon, a honlapunkon és filmekkel is tájékoztatjuk a nagyközönséget az általunk végzett munkákról.

Az első Fontos madárelőhely (IBA) felmérését 2000-ben, a másodikat 2004-

ben, a negyediket 2011-ben adtuk ki (az országban jelenleg 35 IBA található). Ezeket rendszeres madárállomány-felméréseket, valamint célzott ökológiai vizsgálatokat végzünk (például füleskuvik, búbosbanka, fehérhátú fakopáncs, kis lile és üstökös kárókatona telemetria). A projekteken (például Interreg SI-HU) belüli munkát az önkéntesek és a helyiek bevonásával az alkalmazottak végzik.

Tizenöt évnyi rendszeres terepi munka után 2019-ben adtuk ki Szlovénia fészkelő madarainak atlaszát. Ez 238 fészkelő faj elterjedési és állomány-nagysági térképe mellett az élőhelyen található fajok részletes leírását, ökológiai és védelmi témákat, valamint angol nyelvű összefoglalót is tartalmaz.

Az egyesület három természetvédelmi területet kezel, amiket a LIFE programok keretében hoztunk létre vagy állítottunk helyre. Ezek mindegyike fontos madár-élőhely (IBA) besorolású, kettő vizes terület, egyen pedig nedves rétek találhatók.

Damijan Denac
(Fotók: DOPPS archívum)

Fordította és összeállította:
Madas Katalin

Helyreigazítás: A Madártávlat előző, 2019. őszi számának 42. oldalán az RSPB bemutatásához kapcsolódó cikkben szerkesztői figyelmetlenség következményeként rosszul jelent meg Alistair Gammell neve. Elnézést kérünk a hibáért!

CsiPogó

2019 Tél

Előző játékunk
nyertese:
Kaló Balázs (8)
A helyes megfejtés:
székigólya

TÜLÉLÉS TÉLEN!

Ebben a számban sok
mindent megtudhatsz
arról, hogyan vészeli át
a telet kedvenc kerti
énekesmadaraid!

Ha még nem vagy 14 éves, akkor játsz velünk!
A két képen 12 különbséget találhatsz! Karikázd be,
fényképezd le, és küldd el az mme@mme.hu címre
életkoroddal együtt, 2020. január 6-ig!
A nyeremény: ... meglepetés!

A megfejtés beküldői hozzájárulásuk nevük
és életkoruk közléséhez.

HOGYAN MARADNAK ÉLETBEN A PARÁNYI MADARAK TÉLEN?

1. Amikor csökken a levegő hőmérséklete...

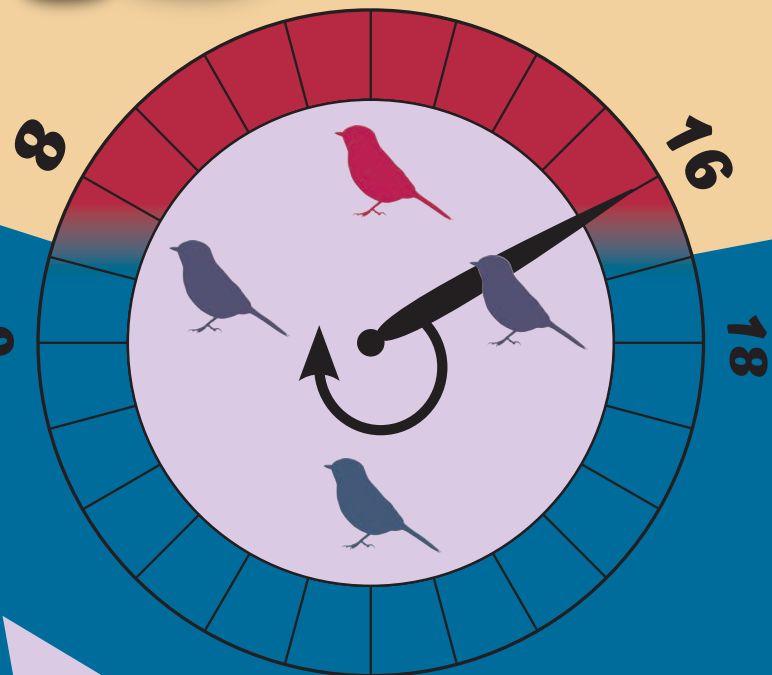
AZ ÁTTELELŐ MADARAK FOKOZATOSAN KAPCSOLNAK ÁT TÉLI "ÜZEMMÓDRA". A MIÉNKNÉL JÓVAL MAGASABB (42 FOK) TESTHŐMÉRSÉKLETÜK FENNTARTÁSA A CÉL, ÚGY, HOGY A LEVEGŐ ENNÉL AKÁR 60-70 FOKKAL IS HIDEGEBB LEHET. NEM AZ A GONDJUK, HOGY FÁZNAK, HANEM AZ, HOGY A MAGAS TESTHŐ FENNTARTÁSÁHOZ SOK ENERGIA (ÉLELEM) SZÜKSÉGES.

A kis testű énekesmadarak, például a cinegék a hosszú téli estéken képesek testüket lehűteni, akár 7-8 fokkal is. Ezzel sok energiát takarítanak meg. Körülbelül 16 órától reggel 8-ig tart ez az állapot, tehát amíg sötét van. Amint kivilágosodik, és kezdődhet a táplálkozás, szinte azonnal visszanyerik normális, 42 fokos testhőmérsékletüket.

dél

42°
nappali testhő

35°
éjszakai testhő

A gyors visszamelegedéssel elkerülhetik, hogy a nappali ragadozók (például a karvaly) zsákmányává váljanak. A felmelegedéshez azonban sok energia szükséges.

2. A madárnak is kell ennie télen

A MADARAK IS A TÁPLÁLÉKBÓL NYERIK AZ ENERGIÁT ÉS A SZÜKSÉGES ANYAGOKAT AHHOZ, HOGY MŰKÖDJÖN A SZERVEZETÜK ÉS BIZTOSÍTSÁK MAGAS TESTHŐMÉRSÉKLETÜKET. TÉLEN VISZONT KEVÉS AZ ÉLELEM ÉS RÖVIDEK A NAPPAKOK, AMIT KERESGÉLÉSSSEL TÖLT-HETNEK.

3. Akkor mégis, hogyan élük túl a telet?

A TÉLI ÉLELEMHIÁNYHOZ AZ ÁTTELELŐ MADARAK KÜLÖNBÖZŐ PRAKTIKÁKKAL ALKALMAZKODTAK. EZEK CÉLJA A TAKARÉKOSKODÁS, VAGYIS AZ, HOGY MINÉL KEVESEBB ENERGIÁT HASZNÁLJANAK.

Az energiatakarékos-ságnak ez a módszere 60%-kal nagyobb esélyt biztosít a tél túlélésére.

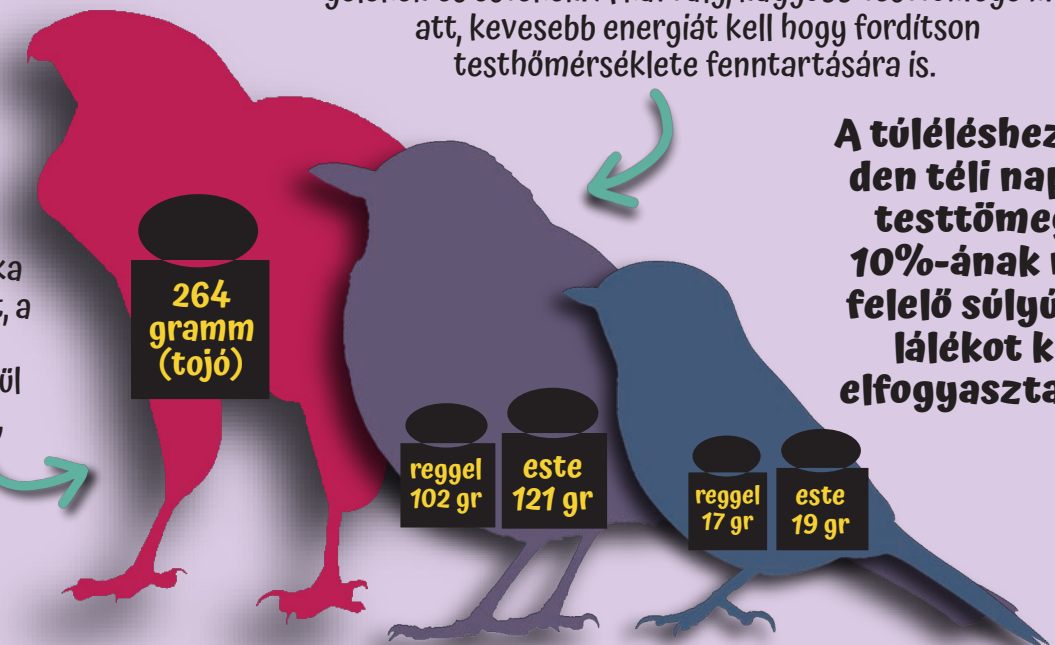

Belegondoltál már, hogy miért olyan nagyok az állatok a sarkvidékeken? Minél nagyobb egy állat, annál jobb a hőháztartása, ami a hidegben nagy előny!

Az énekesmadarak testsúlya egész évben, sőt, akár egy napon belül is jelentősen változik. A téli időszakban még nagyobb ez a különbség, hiszen éjszaka elhasználják tartalékaik java részét testhőmérsékletük fenntartásához.

A fekete rigó és a széncinege átlagos testsúlya téli reggeleken és estéken. A karvaly, nagyobb testtömege miatt, kevesebb energiát kell hogy fordítson testhőmérséklete fenntartására is.

A karvaly testsúlya ezzel szemben egész évben szinte állandó. Ennek oka az, hogy ragadozó, és fő zsákmányait, a kistestű énekesmadarakat télen is ugyanúgy megtalálja. Nem kényszerül raktározásra, sem étrend-váltásra, mint sok énekesmadár.

A túléléshez minden téli napon a testtömegük 10%-ának megfelelő súlyú táplálékot kell elfogyasztaniuk.

4. Takarékoskodás madár módra

GYŰJTŐGETNEK, RAKTÁROZNAK, ÉTRENDET VÁLTSÁNAK ÉS TAKARÉKOSKODNAK AZ ENERGIÁVAL. A KIS ÉNEKESK PÉLDÁUL LE TUDJÁK HŰTENI TESTJÜKET. KEVESEB ÉS CSAK RÖVID TÁVRA MOZOGNAK, ÉJSZAKÁRA VÉDETT ZUGOT KERESNEK, AKÁR MELEGÍTIK IS EGYMÁST.

5. Te is tudsz segíteni nekik!

A MADARAK TÉLI ETETÉSE ABBAN AZ ESETBEN SEGÍTSÉG, HA OKOSAN CSINÁLJUK: FONTOS A FOLYAMATOSSÁG (HA ELKEZDED, NE HAGYD ABBÁ A FALYOK VÉGÉIG), ÉS NEM MINDEGY AZ SEM, HOGY MIT ADUNK NEKIK!

MIT ADJUNK NEKIK ÉS MIT NE!

A madáretetőre csak a madaraknak megfelelő táplálékot szabad kitenünk. A konyhai maradékok többsége veszélyes számukra!

Ha egyszer elkezdjük az etetést, ne hagyjuk abba addig, amíg a fagyok tartanak (március vége), ugyanis a kertünkbe szokott madarak (egyéb forrás hiányában) számítanak rá.

VÍZPÓTLÓ

Gyümölcsök és főtt zöldségek

Kenyér, péksütemények, morzsa

Sótlan, kemény sajt, sótlan vaj vagy margarin

Romlott, penészes ételek

A LEGTUTIBB

Tört dió és sótlan napraforgómag

Édességek, cukrok, kakaó, csoki

Cinkegolyó

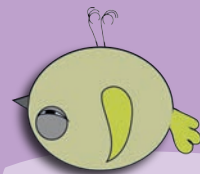
Sózott, fűszeres húsok, sózott szalonna, kolbász

A cinkegolyót háló nélkül rakjuk ki, mert a madarak lába beakadhat a műanyag hálóba!

Az olajos magvak és állati eredetű zsírok, így a cinkegolyó is energiadús eledel a madarak számára.

A péktermékek, kenyér, kenyérmorzsa, élesztős péksütemények bélgyulladást okozhatnak.

A só vizet von el a madarak szervezetéből, ami különösen veszélyes akkor, amikor minden vízfelület befagyott, és mi magunk nem gondoskodunk ivóvízről!

A CSOKOLÁDÉT A MADARAK (ÉS A HÁZIKEDVENCEK IS) NEHEZEN EMÉSZTIK MEG, SZÁMUKRA MÉRGEZŐ.

Többszintű etetővel és változatos táplálékokkal rengeteg madárfajt megfigyelhetsz a kertben, erkélyen télen is.

Fotók:

Bajor Zoltán, Orbán Zoltán, Simay Gábor
Szerkesztés, illusztráció: Juhász Lilla, Csitneki Balázs

Az MME Természetbarátok Boltja téli kínálatából

Teleszkópok és távcsövek

Ismeretterjesztő könyvek és határozók

Mesterséges odúk

Madáretetők

ÚJ!

A **FÉSZEKFOGLALÓ** egy izgalmas stratégiai és ismeretterjesztő kártyajáték, melyben különböző élőhelyekre tudjuk madarainkat betelepíteni.

További ajánlatokért keresse fel online áruházunkat

www.mme.hu/bolt
06-20-969-7778

VEGYEN EGY
TELESZKÓP
CSOMAGOT -
ADUNK HOZZÁ
EGY INGYENES
TELESZKÓP FEJÉT!

ATX FORRADALMIAN ÚJ LÁTVÁNY

SEE THE UNSEEN

Objektív modul (65 mm, 85 mm vagy 95 mm), szemlencse modul (ATX, BTX vagy STX), állvány (CCT vagy PCT) és balansz-sín (BR) vagy telefon adapter (VPA) vásárlásakor kap egy állványfejet (PTH vagy CTH) ingyenesen.

A promóció 2019. augusztus 1-jétől december 31-ig érvényes, a készlet erejéig. Szerezze be ingyenes állványfejét a kiválasztott üzletekben!